EXPRESIONISMUS

evropský sociální fond v ČR
EVROPSKÁ UNIE
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY
OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost
INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

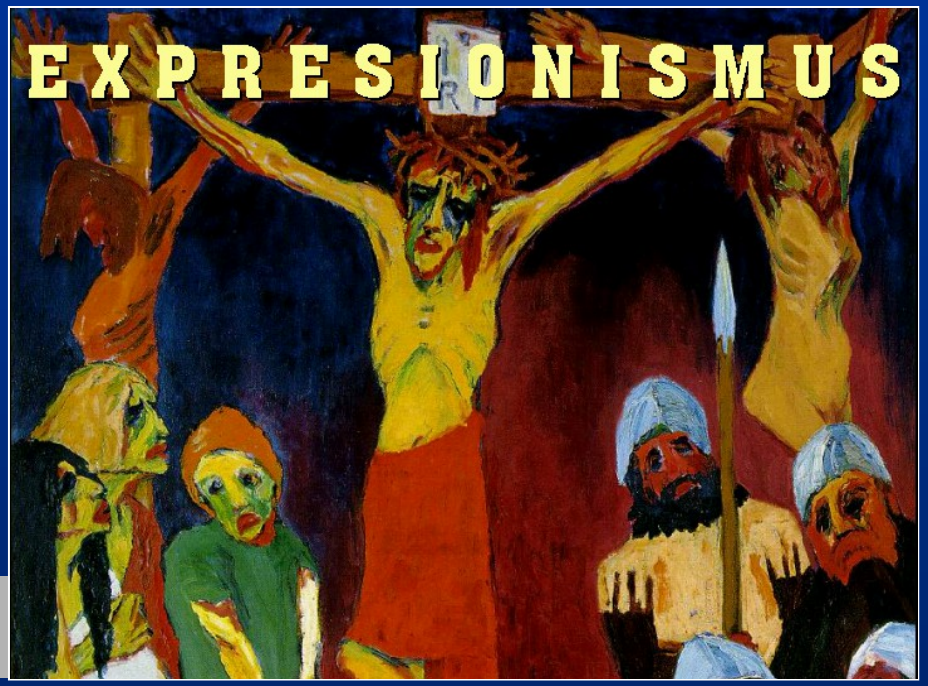

VY_32_INOVACE_DVK1308

- Autor: Mgr. Jan Souček
- Vznik: 09 / 2012
- Téma: Umění 1. poloviny a 20. století
- Předmět: DVK / 4. ročník
- Anotace: Obrazová charakteristika vývoje umění expresionismu

EXPRESIONISMUS

Expresionismus - (severo)evropský, především německý umělecký směr. Vznikl jako protiklad impresionismu a naturalismu tzn. odmítl umění zobrazující skutečnost i umění snažící zprostředkovat skutečnost pomocí dojmů.
Jeho hlavním cílem je vyjádřit vlastní prožitky a vlastní pocity bez ohledu na jakékoli konvence. Pro zvýšení efektu prožitku často dochází k deformaci reality.
Cílem expresionismu bylo zavrhnout atavismy 19. století (romantismus, akademismus, realistickou líbivost a maloměšťáctví) a později reagovat na civilizační krizi po 1. světové válce - pocity úpadku, marnosti, zkaženosti a beznaděje.
Expresionismus vychází ze stejných základů jako fauvismus, jehož počátky ovlivnil. Zjednodušeně lze říci, že expresionismus se prosadil především v německy mluvících zemích, zatímco fauvismus byl populární ve Francii a zemích, kde převažoval její vliv.

Výtvarný projev je charakteristický zaměřením na vnitřní psychické stavy, projevuje se deformací barev a tvarů. Na toto období mělo značný vliv pravěké a lidové malířství; dětská kresba, tvorba duševně chorých aj. Barevné plochy jsou ohraničovány linkou, velmi často používali čisté barvy, nesnažili se o perspektivu. Využíval se protiklad světla a stínu.

Podle stylu tvorby lze za předchůdce expresionismu považovat již středověkého německého malíře **Mathiase Grünewalda** (1475 – 1528) či třeba Španěla **El Greca** (1541 - 1614), později nesou výrazný expresivní styl i práce třeba **Francesca Goyi** (1746 – 1826)

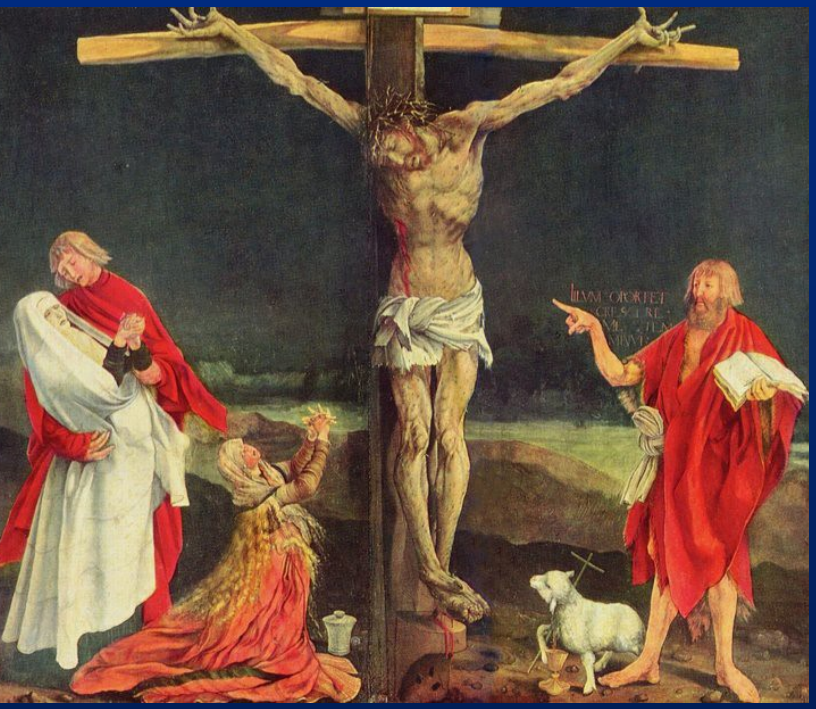

První východisko nové tendence, a tím i expresionismu jako směru, formulovali umělecky **V. van Gogh, J. Ensor,** pro německý a český vývoj mimořádně důležitý **E. Munch** a další malíři.

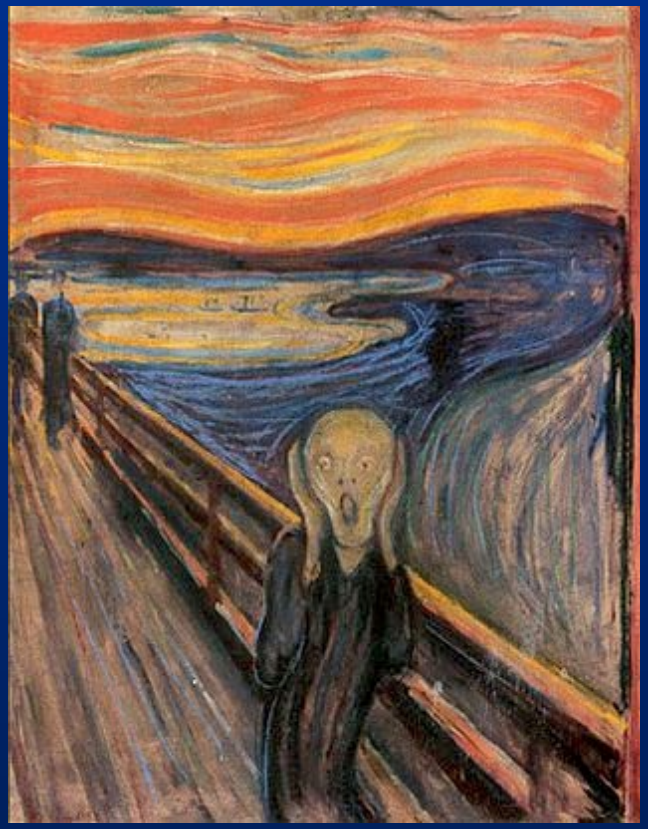

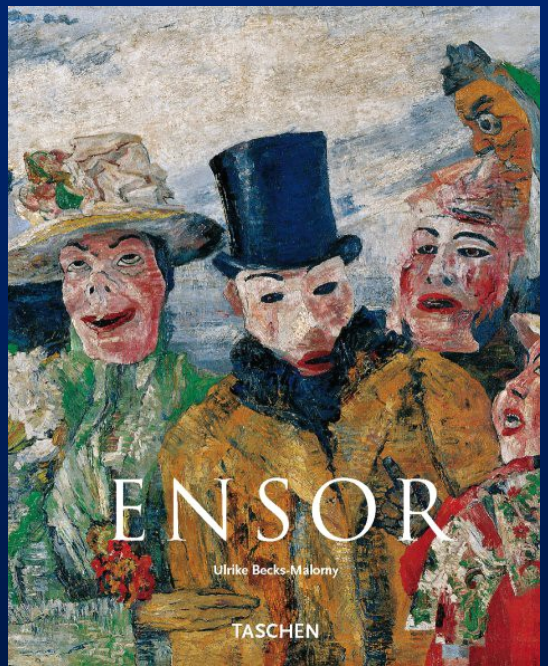

OBSAH

Expresionismus odrážel společenskou dobovou krizi plnou sociálních rozporů. Zrcadlil proto pesimismus, melancholii (příznačný podíl modré a zelené barvy v malbě), zoufalství, rezignaci, revoltu a pacifismus, náboženskost, sociální utopii ve výtvarně a obsahově širokém názorovém rozpětí.

Expresionismus byl soustředěn převážně ke stinným stránkám života, k tělesnému, duchovnímu i sociálnímu utrpení, a zahrnul proto do svého tematického okruhu prostého člověka, i lidi ze samého okraje společnosti, artisty z poutí, cirkusové prostředí, panoptika a maškarády, prostitutky, zloděje, pijany, městské podsvětí a s krutou ironií také opory měšťanské společnosti, soudce, maloměšťáky, kněze, vojáky.

FORMA

v kompozici zdůrazňována simultánnost, asymetrie, diagonála, plošnost a pastóznost, dynamický rukopis, vykloněné osy, zvýrazněná linie, kontrastní barevnost a barva cítěná jako výraz vnitřního pocitu z vnímané věcné, niterné a sociální skutečnosti (modré tváře, červené krajiny, černé slunce).

Vývoj expresionismu započal kolem roku 1880, jeho populularita začala stoupat během a především po první světové válce, kdy se rozvíjel především v Německu. Německo se jako poražená země potýkala nejen s finanční, ale i psychickou krizí, kterou mohl expresionismus velmi dobře vystihovat.
Největší rozmach tohoto hnutí nastal mezi léty **1910 - 1920**, proto toto desetiletí bývá nazýváno expresionistickým. Po roce 1925 se vliv expresionismu zmenšoval, po nástupu Adolfa Hitlera k moci (1933) bylo toto umění v Německu zakazováno.

Roku 1905 vznikla v Německu umělecká skupina Die Brücke (Most), která, přestože neměla vlastní program, měla na expresionismus velký vliv. Tato skupina se rozpadla v r. 1913.

Die Brücke (**MOST**) skupina německých umělců založená v Drážďanech v r.1905, - je po nich pojmenována i galerie **Brücke Museum v Berlíně**.

Zakládajícími členy byli
Fritz Bleyl,
Erich Heckel,
Ernst Ludwig Kirchner and
Karl Schmidt-Rottluff.

Později se přidružili také
Emil Nolde,
Max Pechstein and
Otto Mueller.

The group was one of the seminal ones, which in due course had a major impact on the evolution of modern art in the 20th century and created the style of Expressionism

Ludwig Kirchner
(1880-1938)

byl německý expresionistický malíř a grafik. Jeden ze čtveřice zakladatelů umělecké skupiny Die Brücke a její čelný představitel, během první světové války se dobrovolně přihlásil do armády, ale byl propuštěn, po nástupu nacismu v Německu byl zakázán jako zvrhlý umělec a roku 1937 bylo na 600 jeho děl vládou prodáno nebo zničeno, o rok později spáchal sebevraždu ve Švýcarsku.

Marzella (1910)

Seated Girl, 1912

7. června toho roku založil spolu s Beylem a dvěma dalšími studenty architektury Karlem Schmidtem-Rottluffem a Erichem Heckelem uměleckou skupinu Die Brücke (Most).
Cílem této umělecké skupiny byla reakce na tehdejší teoretický akademismus a nalezení nového uměleckého vyjádření, které by vybudovalo most mezi minulostí a současností.
Mezi znovuobjevené atributy skupiny patřila starší tiskařská technika dřevorytu. V roce 1906 byl vydán manifest skupiny, který z větší části vytvořil právě Kirchner. Specifický umělecký styl, který tato skupina vytvořila, se dnes nazývá expresionismus.

První výstava skupiny proběhla v září 1906 a měla zaměření především na ženské akty.

Street,
Berlin (1913)

Street, Dresden (1908),

Stůl se soškami, 1914

Kavárenský stůl, 1923,

Erich Heckel

(1883-1970)

was a German painter and printmaker, and a founding member of the *Die Brücke* group ("The Bridge") which existed 1905-1913.

Portrét muže
hand colored woodcut
1919

byl německý expresionistický malíř a grafik.
Byl jedním ze čtyř zakládajících členů umělecké skupiny Die Brücke.
Jeho malířské dílo bylo oproti zbytku expresionistů z Die Brücke poněkud jemnější.
Z jeho grafického díla je známo 465 dřevořezů, 375 leptů a 400 litografií.

Erich Heckel
(1883 - 1970)

Junger Mann und Mädchen, 1909

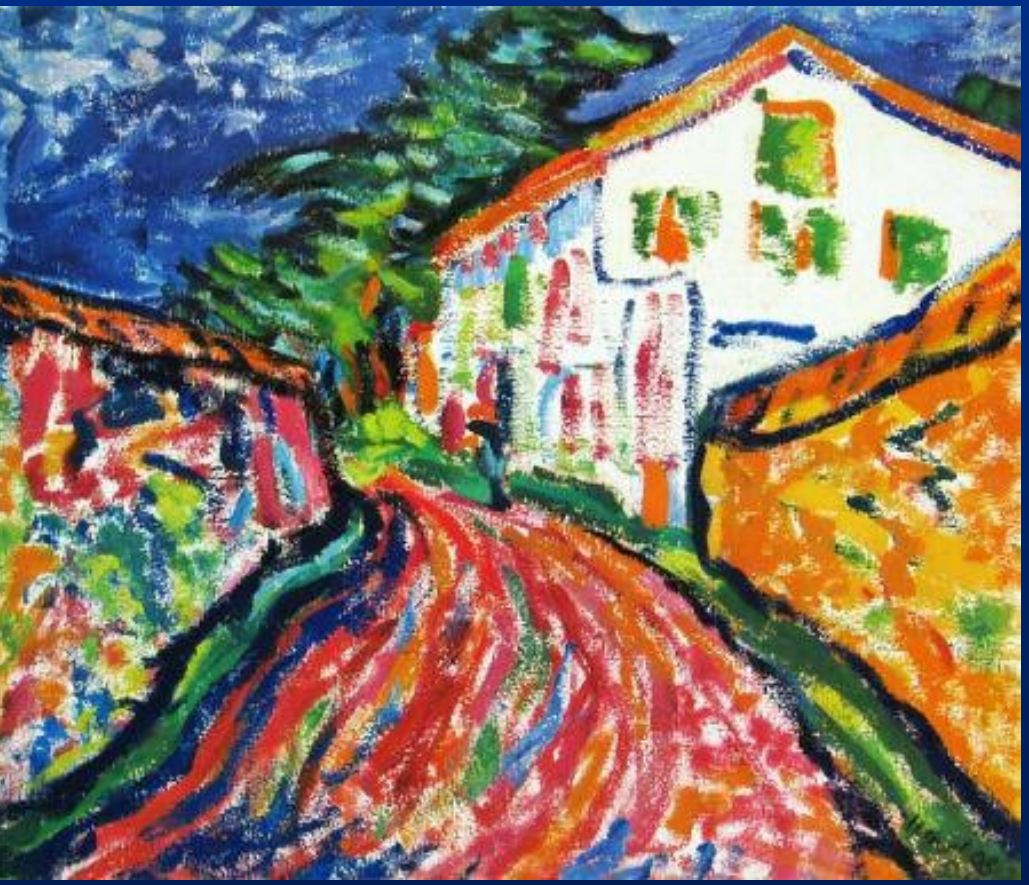

Weisses Haus in Dangast, 1908

Karl Schmidt - Rottluff

(1884 - 1976)

byl německý expresionistický malíř a grafik.
Pomáhal založit skupinu Die Brücke v roce 1905,
pro kterou získal i Emila Noldeho

Self Portrait 1906

V kolektivu Brücke měl nejblíže k Erichovi Hecklovi,
s kterým se setkal už na gymnáziu v Chemnitzu.
Na jeho tvorbu měl velký vliv také Nolde.
Po rozpadu expresionistické skupiny Die Brücke
si dokázal najít cestu k dalším směrům, jako byl
kubismus a futurismus.
Pro malbu používal dynamické nanášení husté barvy.
Z grafických technik ovládal dřevořez, litografii a lept.

Karl Schmidt - Rottluff

(1884 - 1976)

Deichdurchbruch, 1910

Two Women 1912

Max Pechstein

(1881-1955)

byl německý malíř a grafik. Od roku 1906 byl členem expresionistické umělecké skupiny Die Brücke.
Krom silného expresionistického vlivu se také za svého mládí se ve Francii seznámil s fauvismem.
V jeho umění se objevoval také vliv primitivismu, nakonec podnikl výpravu do oblasti Oceánie, kde mohl studovat primitivní kmeny.

Max Pechstein

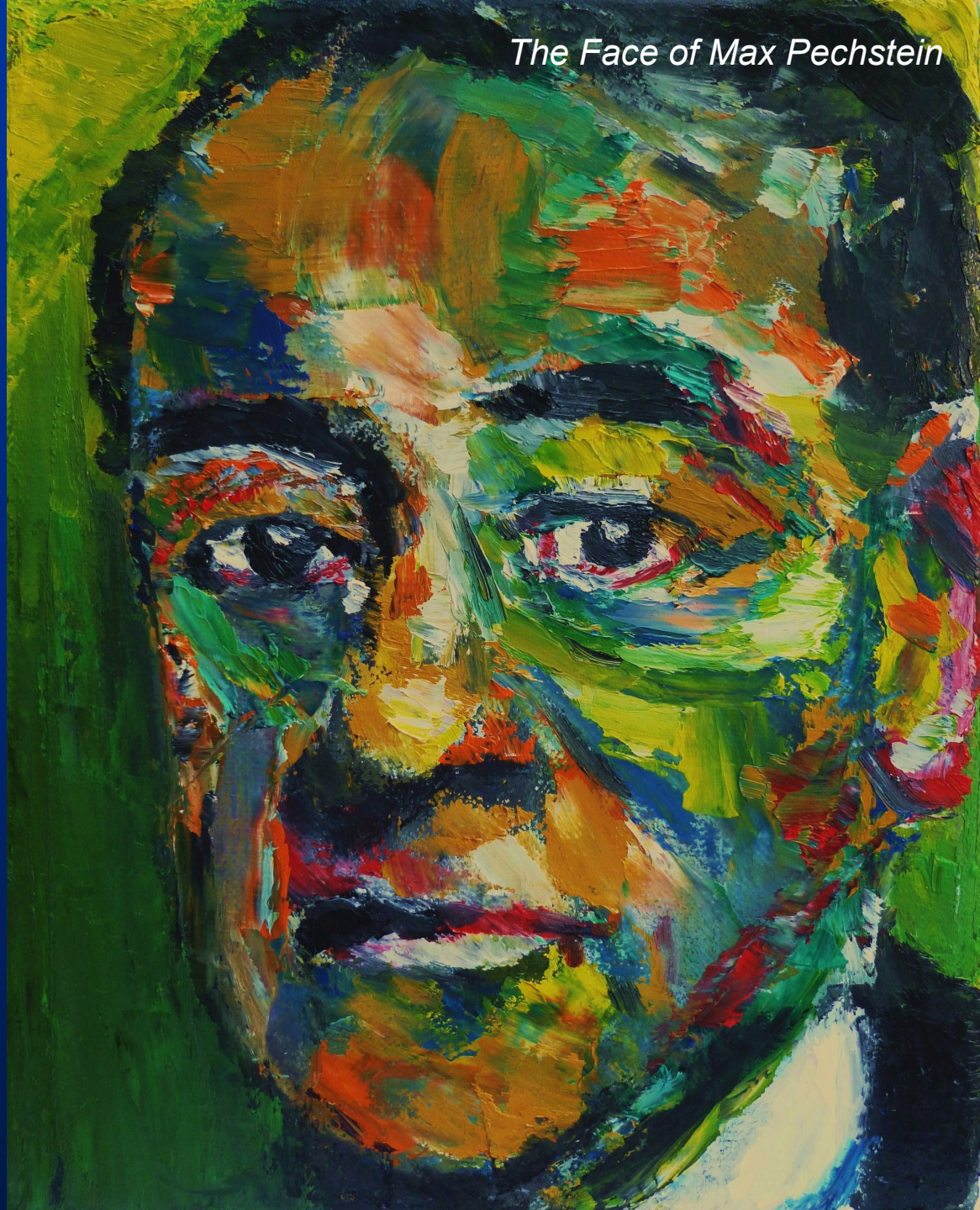

The Face of Max Pechstein

Max Pechstein

(1881-1955)

was a German expressionist painter and printmaker, and a member of Die Brücke group.

Bathers
1917

Open Air Moritzburgh 1910

Emil Nolde
(1867-1956)

Emil Nolde
Poslední večeře, (1909)

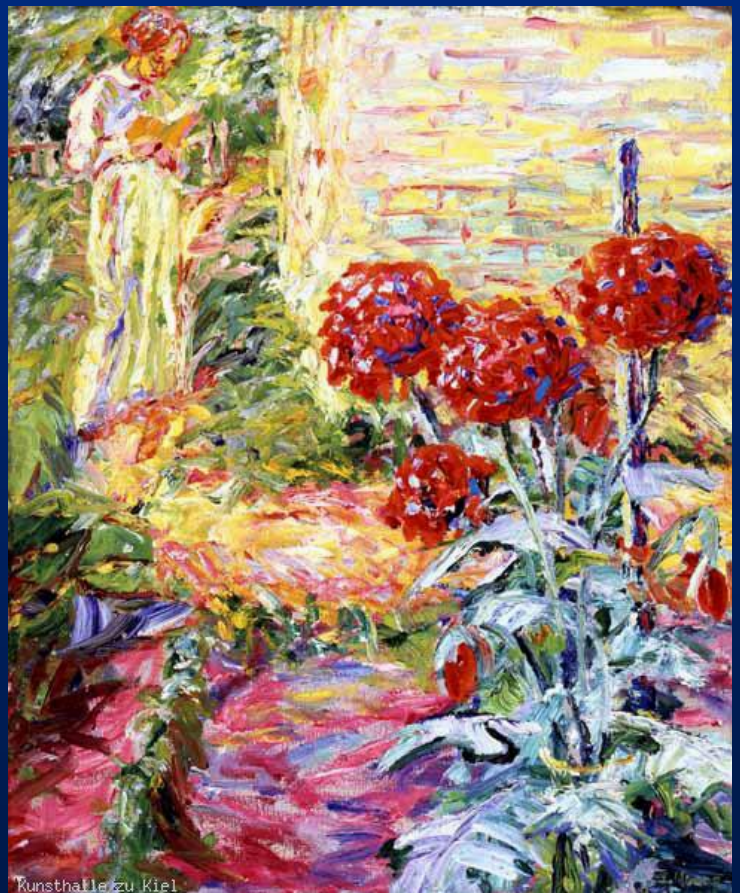

byl německý expresionistický malíř a **grafik**.
Patří mezi nejznámější expresionisty a jeho expresionistické působení je spojováno s uměleckou skupinou Die Brücke, ke které se přidal v roce 1906, ale po roce ji opustil.
Jako většina německých expresionistů ovládal techniku dřevořezu, maloval olejem, vedle toho v jeho díle hrála zásadní roli technika akvarelu.
Do jeho díla proniklo též umění přírodních národů, se kterým se setkal při cestě přes Sibiř a Oceánii.

Mezi časté náměty jeho obrazů patří krajiny, biblické, velkoměstské a fantaskní výjevy, květiny.

Emil Nolde
(1867-1956)

White Tree Trunks, 1908

Crucifixion

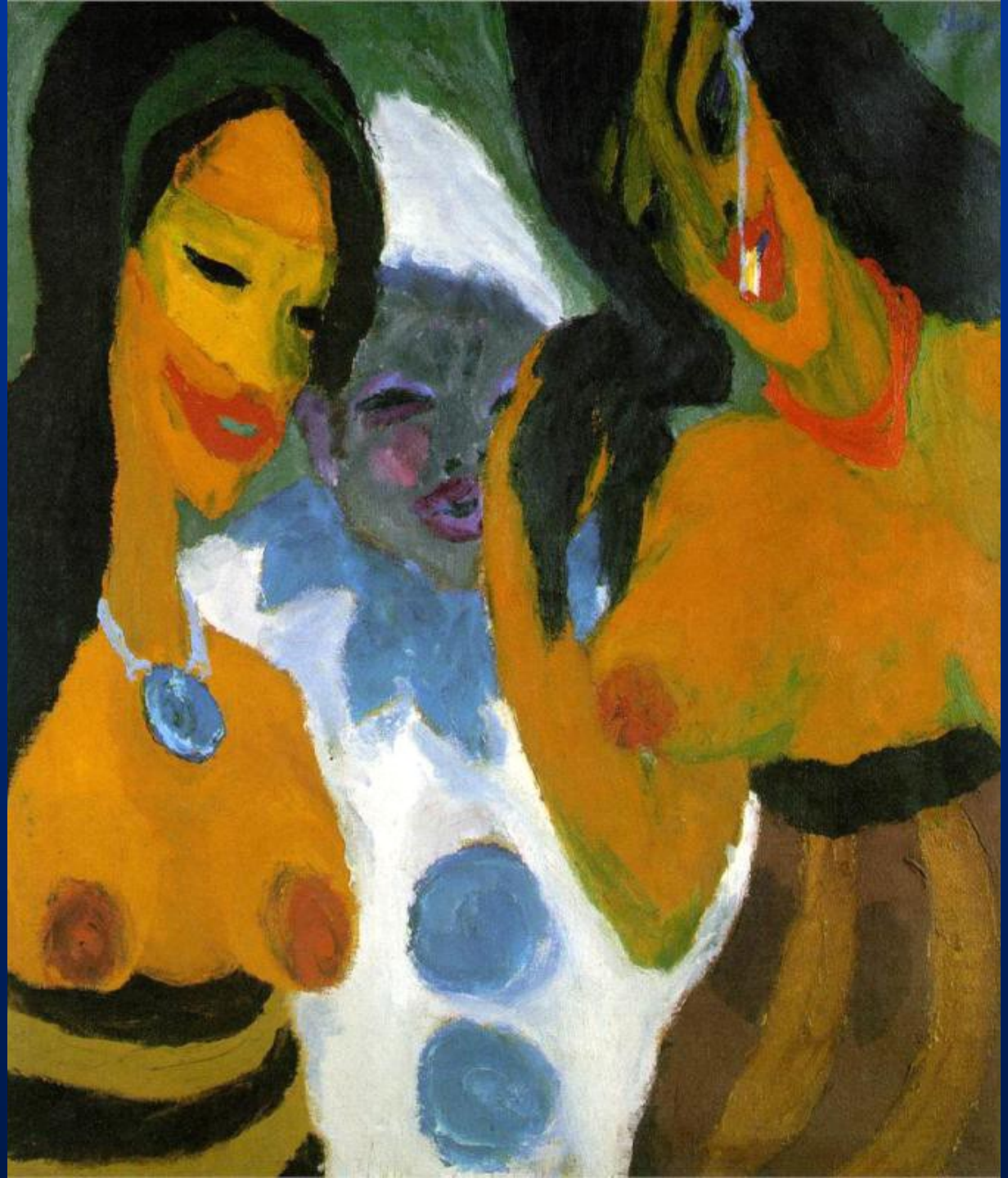

Women and Pierrot
1917

Rozbouřené moře

Binnensee, 1910

Colored sky above the Marais 1940

S expresionismem je významně spojena i skupina **Der Blaue Reiter (Modrý jezdec)**
ta byla založena v r. 1911 z popudu **Vasilije Kandinského** a **Franze Marka** rozpadla se v r. 1914.

První výstava (First exhibition of the editorial board of Der Blaue Reiter)
byla zahájena 18. prosince 1911) v Moderne Galerie v Mnichově,
bylo vystaveno 43 prací od 14 umělců:

> Henri Rousseau
> Albert Bloch
> David Burljuk
> Vladimir Burljuk
> Heinrich Campendonk
> Robert Delaunay
> Wassily Kandinsky
> August Macke
> Franz Marc
> Gabriele Münter a
> Arnold Schönberg

Později se ke skupině přidali např. i

> Alexej von Jawlensky
> Natalia Goncharova
> Lyonel Feininger
> Paul Klee

Vasilij Kandinskij

(4. 12. 1866 - 13. 12. 1944)

Kandinskij patřil k nejvýznamnějším tvůrcům malířství 20. století a zakladatelům abstraktního umění; jeho dílo je velkolepým pokusem o syntézu východního mysticismu a romantismu se západním racionalismem.

Kandinského malířský vývoj šel od mnichovského realismu (malebné městské motivy se světelnými efekty), impresionismu, secese (romantické "pohádkové" výjevy na základě hudebních a básnických zážitků) a expresionismu k expresivní abstrakci, kde ,,předměty" nahrazuje psychologické působení barvy.
Kandinský si přizpůsobil impresionistickou barevnou skvrnu výrazu "vnitřního zvuku" a snažil se v duktu linií a rozmístěním pestrých bodů vyjádřit hudebnost malby. 1910 namaloval Kandinskij svůj první abstraktní akvarel, na němž črtané čáry a transparentní barevné skvrny nejsou nositeli žádného vztahu k ,,předmětnému světu. V abstraktním období se pro Kandinského stala ,,barva prostředkem přímého působení na duši".

Autumn in Bavaria,1908

Murnau Street with Women, 1908

Wassily Kandinsky
Munich-Schwabing
with the Church of St. Ursula. 1908

Wassily Kandinsky
The Blue Mountain
1908/09.

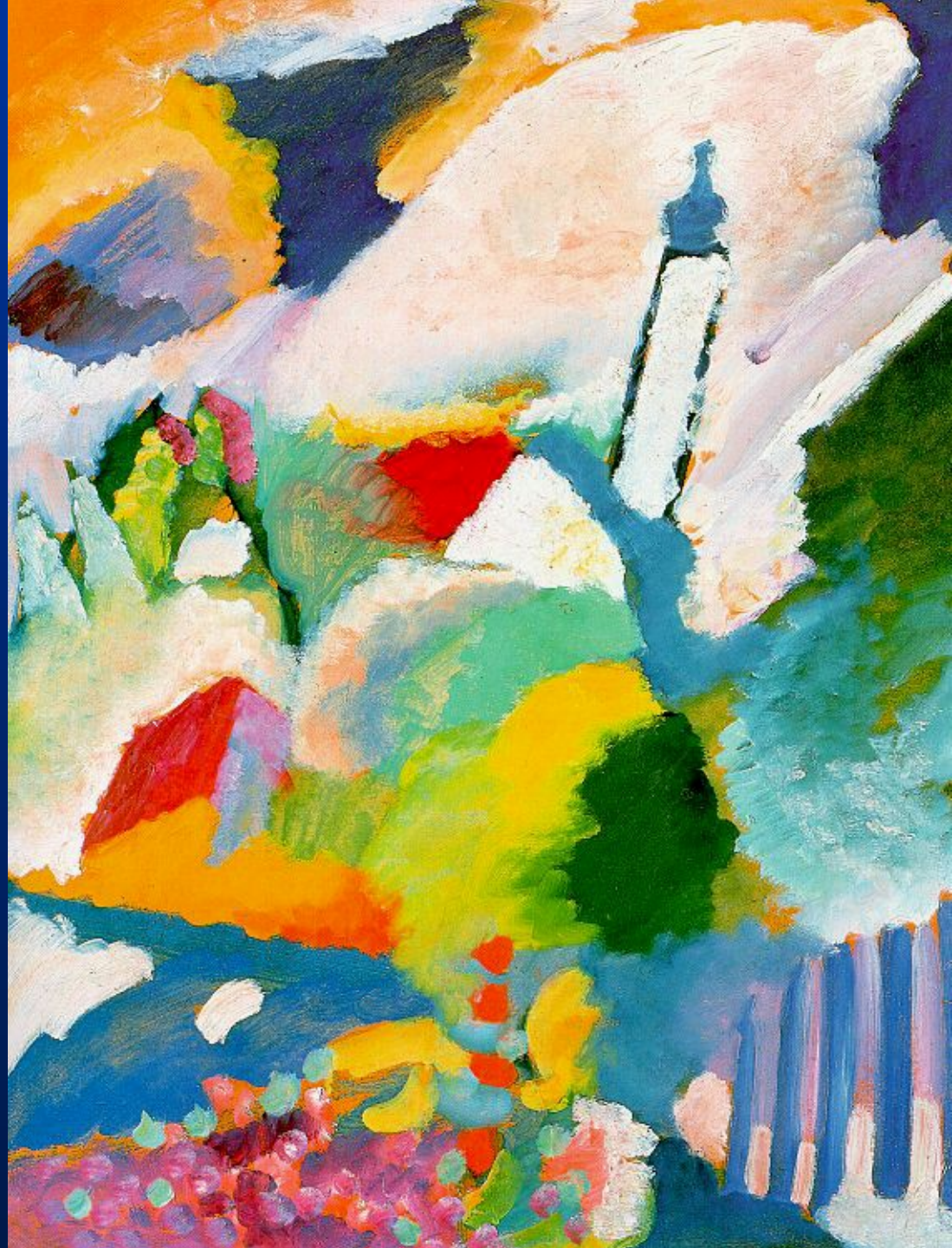

Wassily Kandinsky
Church in Marnau, 1910

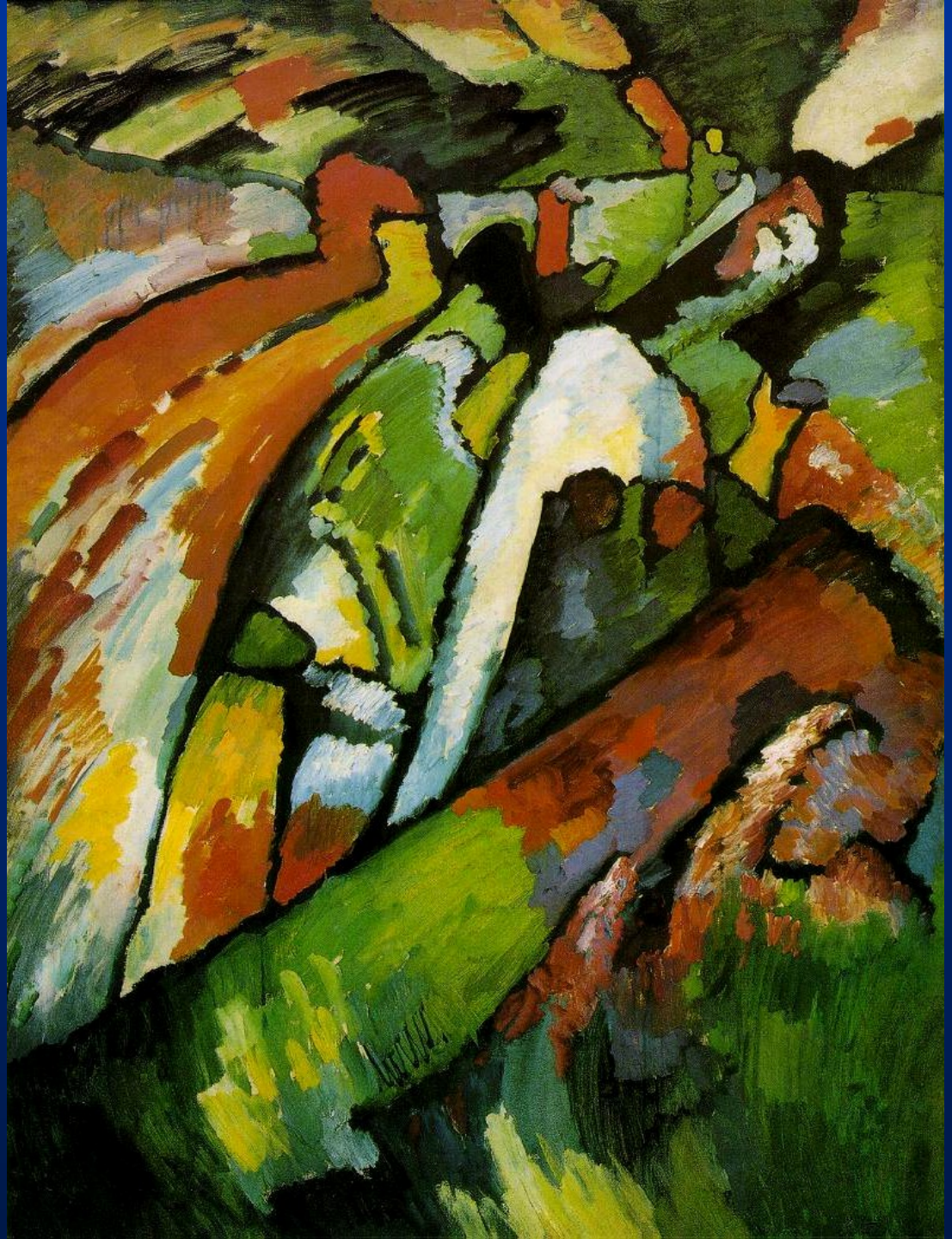

Improvisation 7, 1910

akvarel, 1910

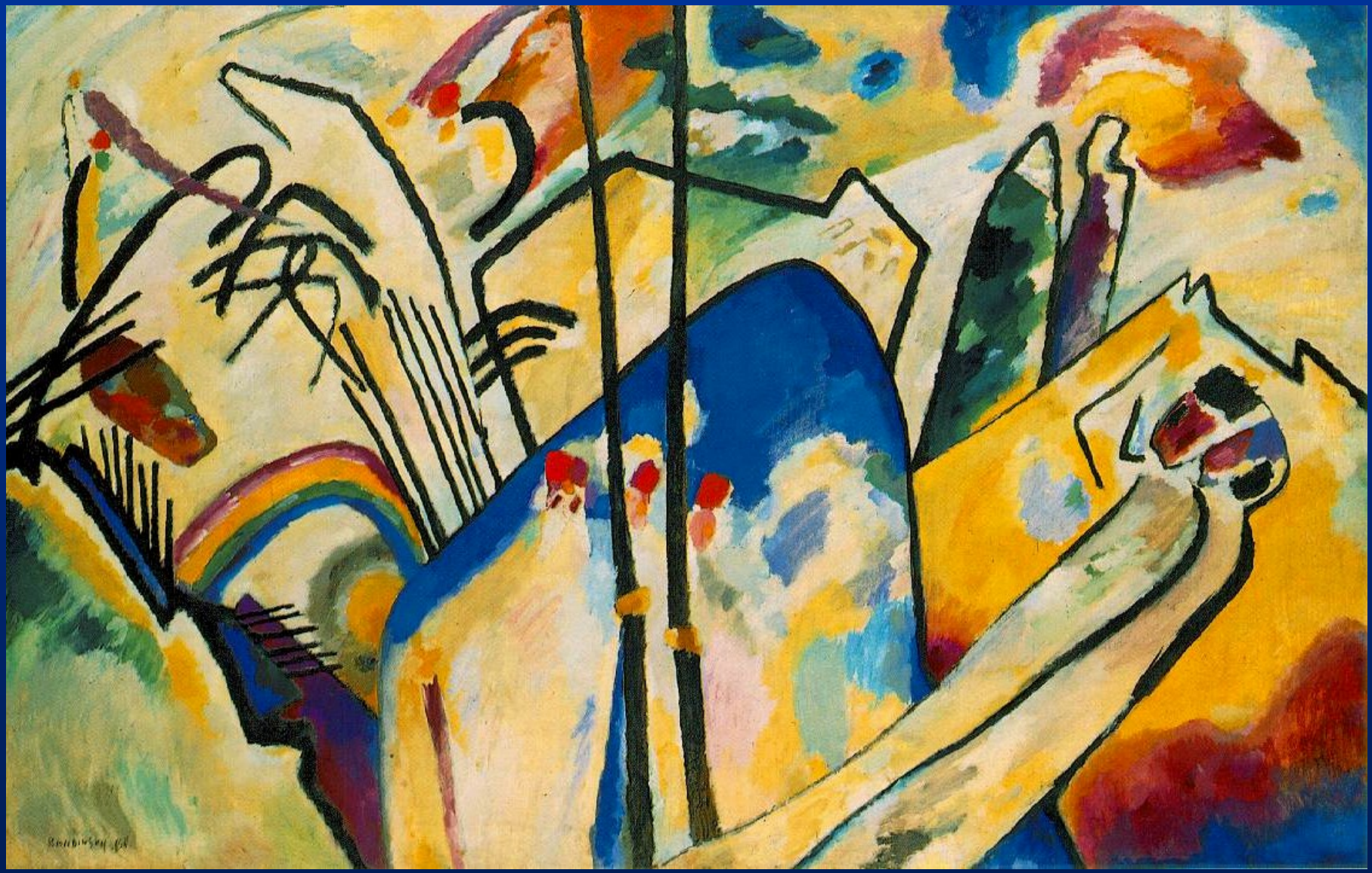

Composition IV, 1911

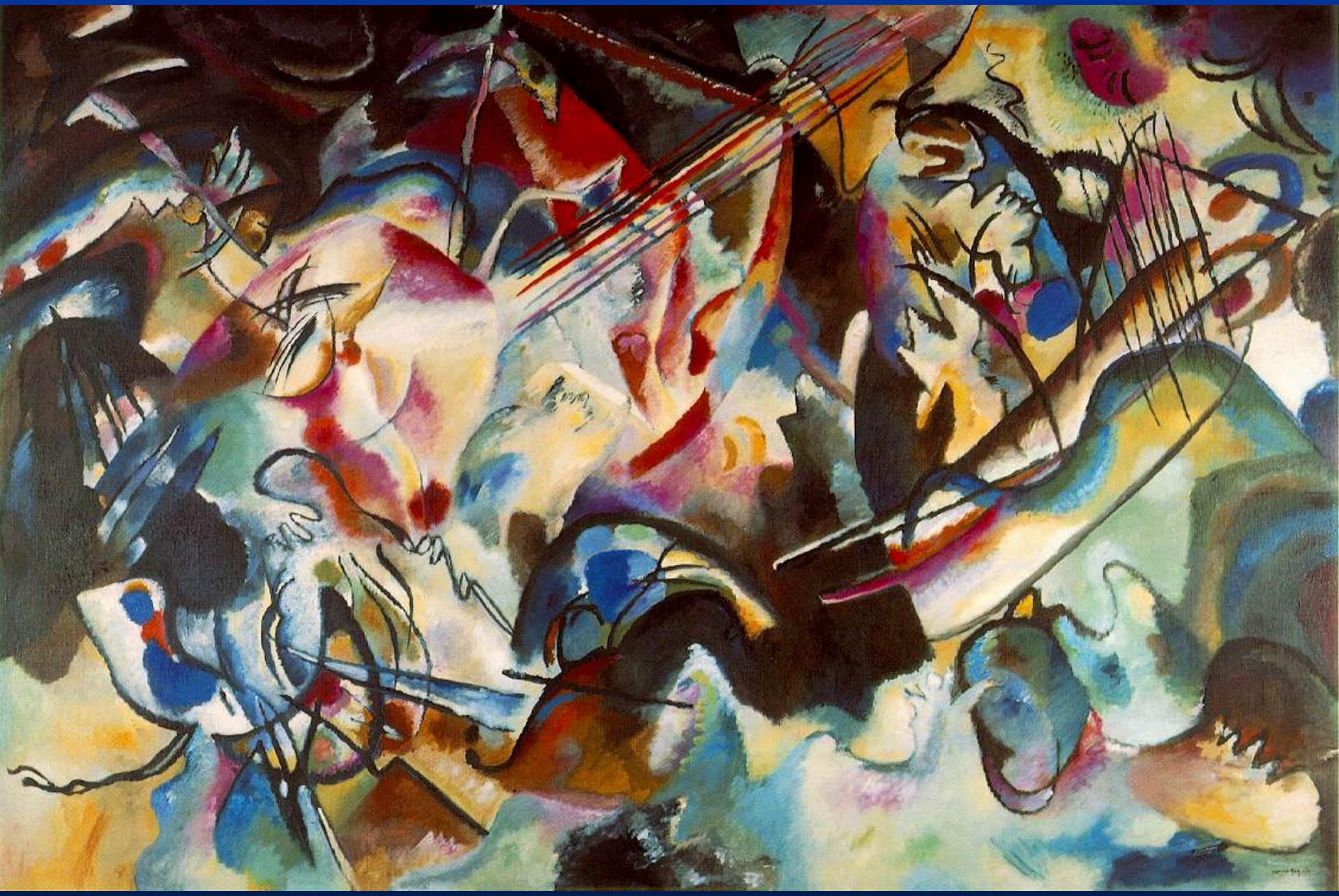

Composition VI, 1913

Wassily Kandinsky, *Improvisation 31 (Sea Battle)*, 1913
National Gallery of Art, Ailsa Mellon Bruce Fund

Gorge
improvisation, 1914

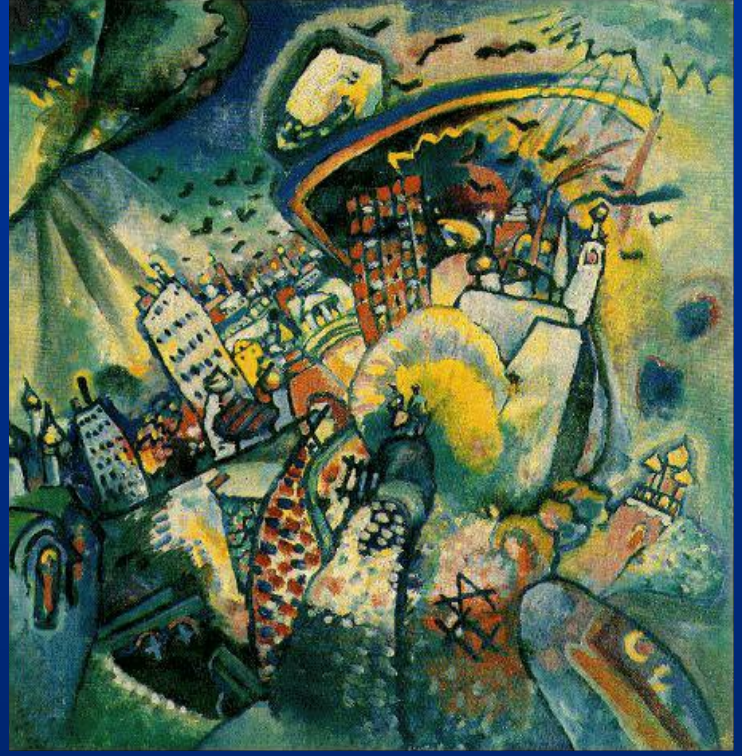

Moskva I., 1916

In Grey, 1919

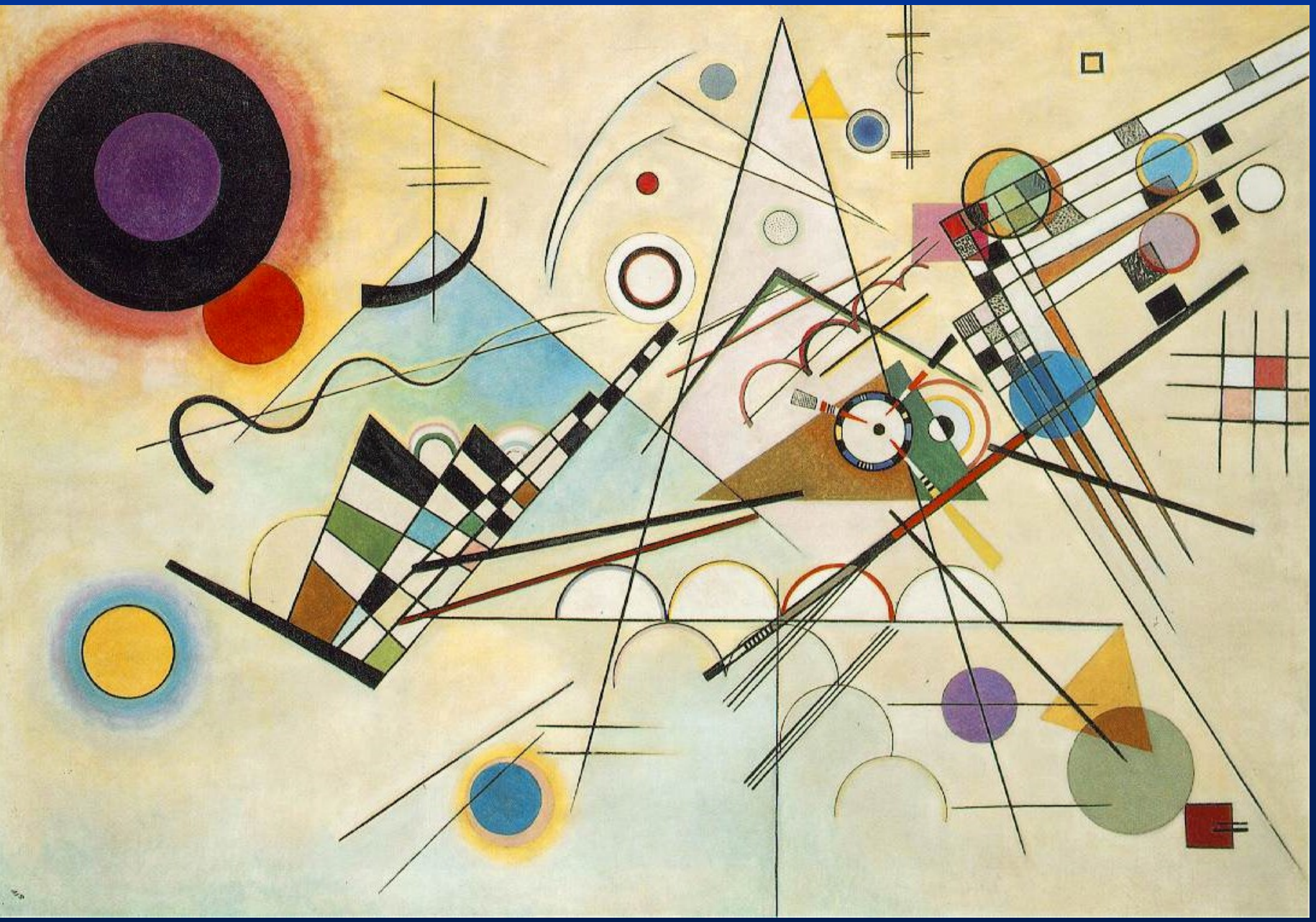

Composition VIII, 1923

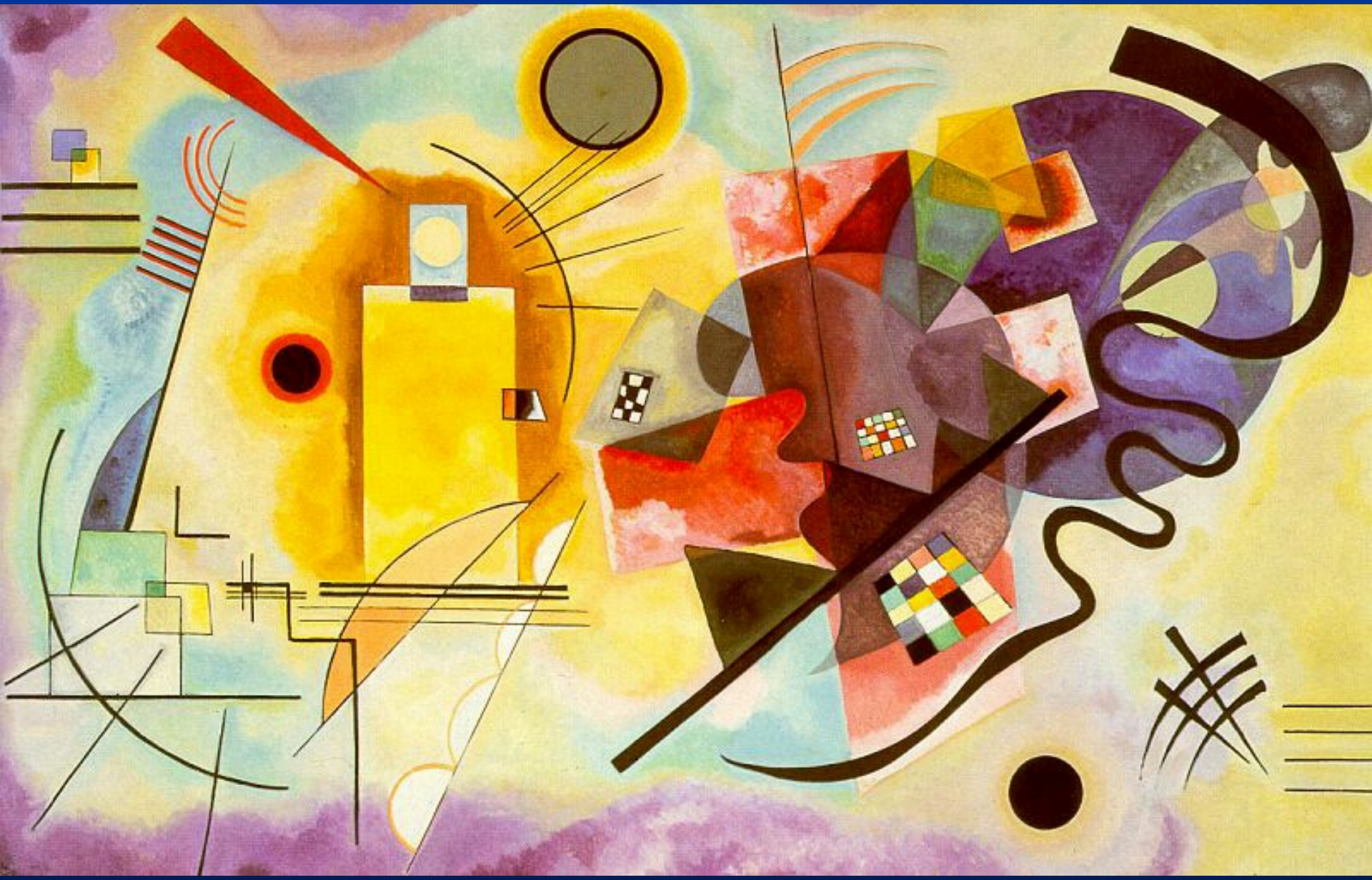

Wassily Kandinsky **Yellow-Red-Blue**, 1925

Wassily Kandinsky. Orange Violet. 1935

Composition X, 1939

Franz Marc

1880 (Mnichov) - 1916 (Verdun)

Německý malíř
1902 podnikl cestu do Itálie, 1903 do Francie, seznámil se s francouzským impresionismem a japonským barevným dřevorytem.
1905 se setkal s J. B. Niestléem, jehož obrazy zvířat na něho udělaly silný dojem.
1910 se seznámil s A. Mackem a V. Kandinským, s nímž 1911 uspořádal první výstavu skupiny Der blaue Reiter a připravoval stejnojmenný almanach. Po vypuknutí první světové války narukoval a 1916 padl v bitvě u Verdunu.

Vlivem kubismu a Delaunaye se od 1912 v Marcových obrazech prolínají zvířecí postavy s okolním prostorem a formy se krystalizují do barevně transparentnějších struktur, směřujících k abstrakci

Modrý kůň I., 1911

Žlutá kráva, 1911

Tygr, 1912

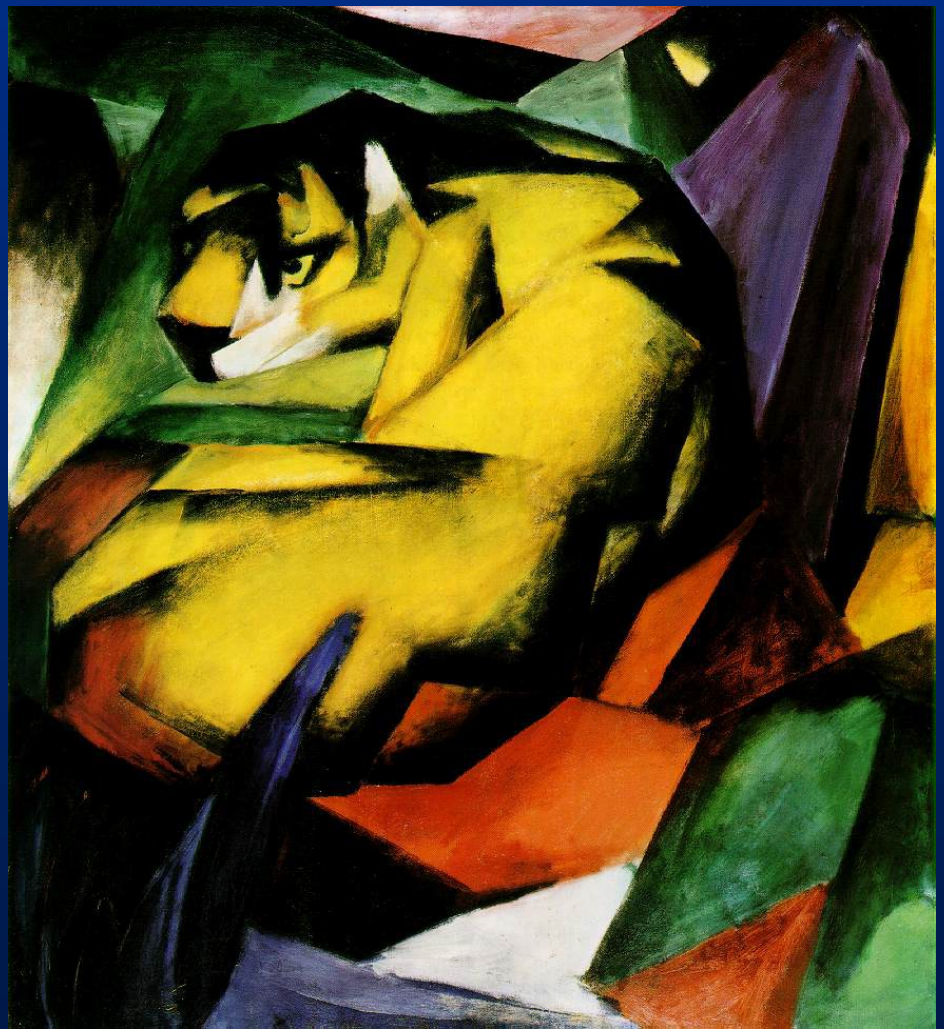

Smrt zvířat , 1913

Zápas forem, 1914

August Macke

byl německý expresionistický malíř,
člen skupiny Der Blaue Reiter
Padl na začátku první světové války

Zahrada, 1911, 70 x 88 cm,
Westdeutsche Landesbank Girozentrale, Düsseldorf.
Obraz zachycuje zahradu domu rodiny Macků v Bonnu

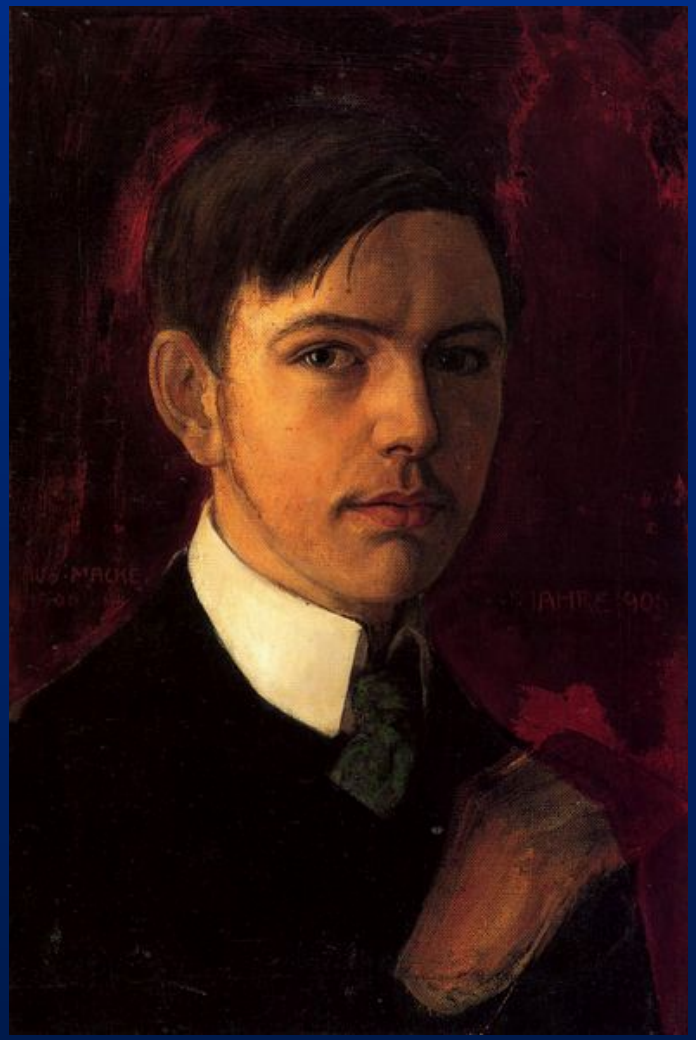

Autoportrét, 1906

Promenade, 1913

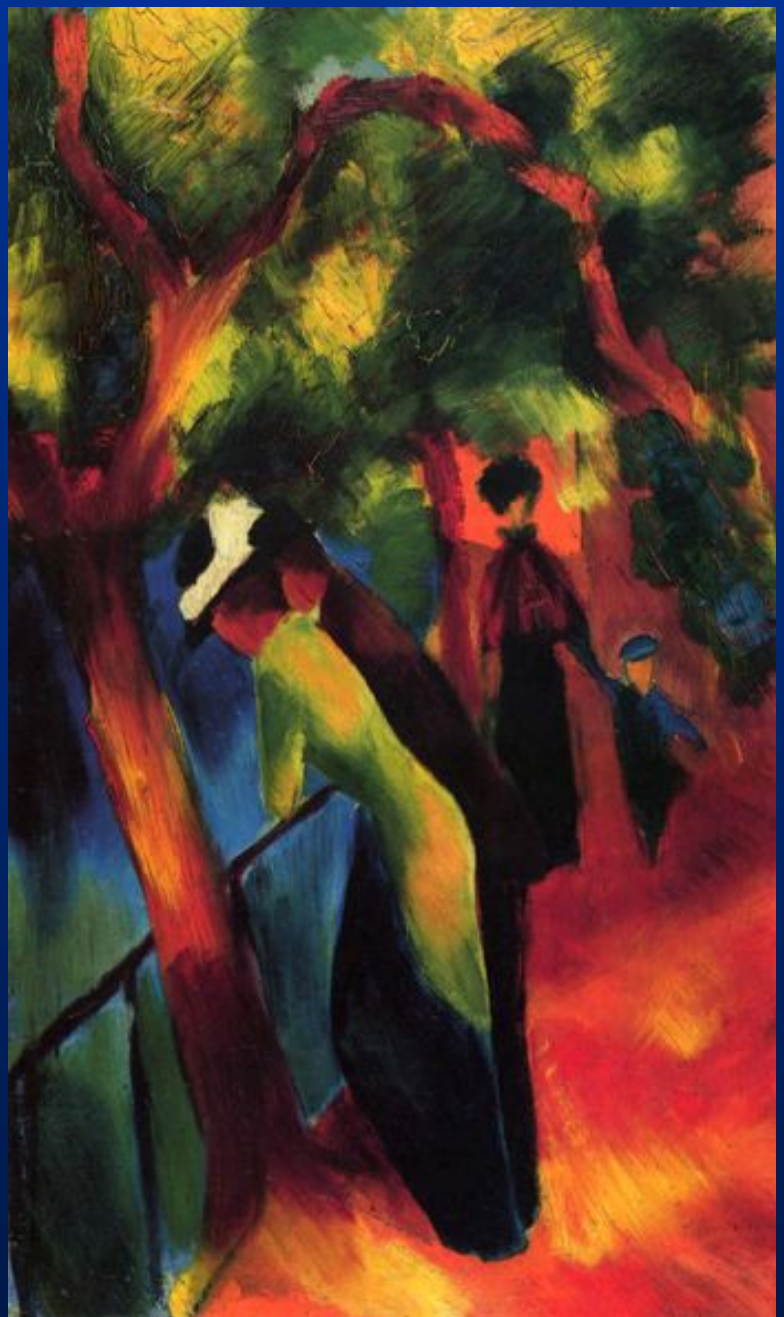

Sonniger Weg, 1913

Velká světlá výloha, 1912.
Dílo je reakcí na obraz italského futuristy Umberta Boccioniho *Hluk ulice proniká do domu*

Obchod s klobouky, 1914,
60,5 x 50,5 cm, Essen.
Dílo se považuje za nejvydařenější
ze série dam před výklady s klobouky

Alexej Javlenskij

1864 – 1941

autoportrét, 1914

Alexej von Jawlensky. Oy - Tal (1910)

Alexej Javlenskij

1864 – 1941

Alexander Sacharoff, 1909

Dáma v klobouku (1909)

Alexej Javlenskij

1864 – 1941

Dáma s pivoňkami, c. 1913?

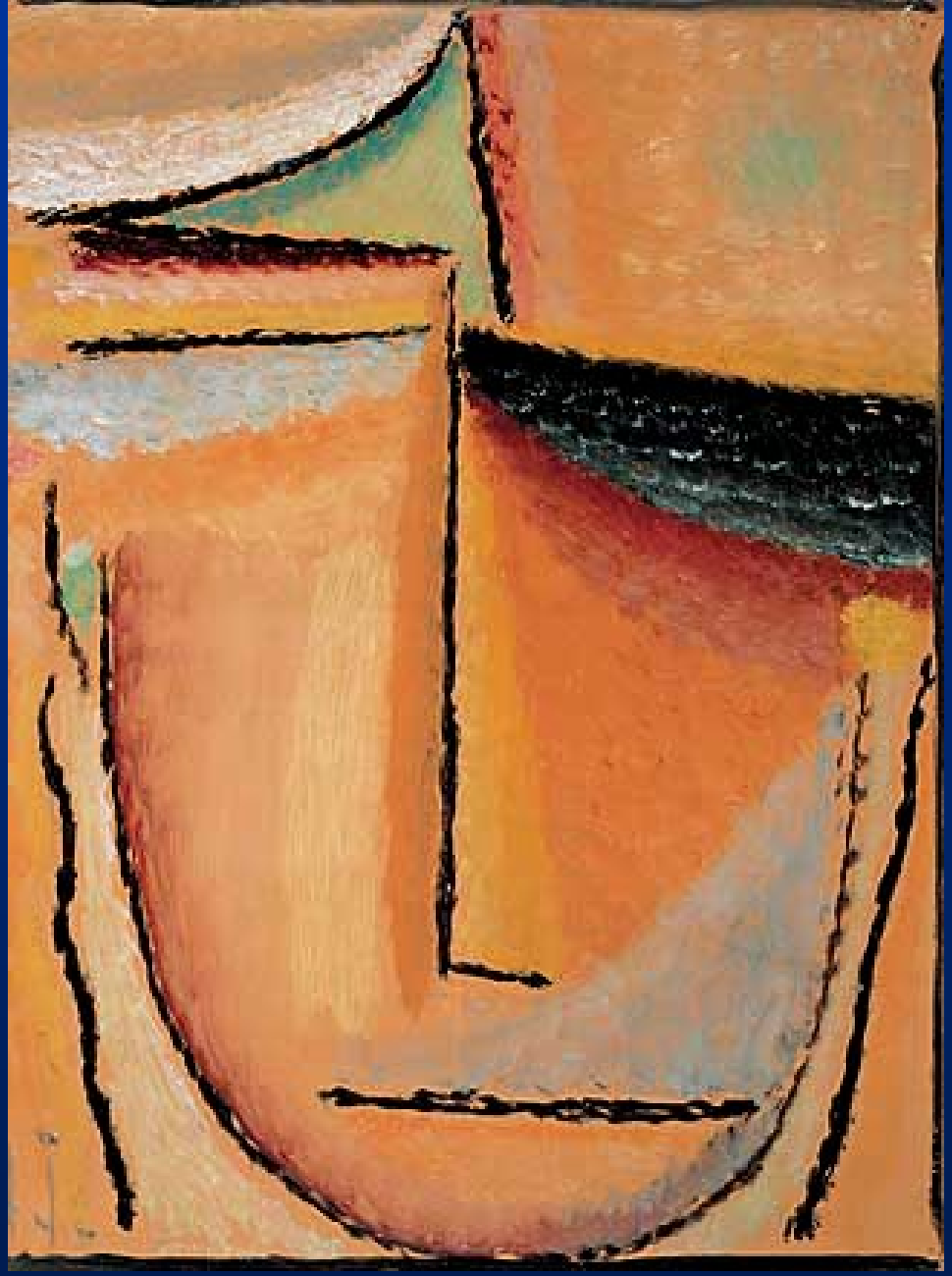

Abstract Head, c. 1928

Natalia Goncharova

1881 – 1962

Natalya GONCHAROVA Peasants dancing [Khorovod (Round Dance)] 1910

Natalia Goncharova was born in Nagaevo village near Tula, Russia in 1881. She studied sculpture at the Moscow Academy of Art, but turned to painting in 1904. She was deeply inspired by the primitive aspects of Russian folk art and attempted to emulate it in her own work while incorporating elements of fauvism and cubism. Together with her husband Mikhail Larionov she first developed Rayonism. They were the main progenitors of the pre-Revolution Russian avant-garde organising the Donkey's Tail exhibition of 1912 and showing with the Der Blaue Reiter in Munich the same year.

Autoporträt,1912

Porträt von Larianow (1913)

Московская улица. 1909.

Прачки. 1911-12.

The Forest, about 1913

Cyclist 1913

Maquillage
1913-1914

Cats 1913.

Paul Klee

(1879 – 1940)

byl švýcarský moderní malíř, grafik a ilustrátor. Klee studoval v Bernu, později na akademii umění v Mnichově a dlouho váhal mezi hudbou a malířstvím. V Mnichově se seznámil s V. Kandinským a s dalšími členy skupiny ***Der blaue Reiter*** (Modrý jezdec).

Roku 1914 navštívil Tunis, který ho okouzlil barevností:

> *"Barva se mne zmocnila; už se za ní nemusím honit, vím, že mě drží navždycky. Barva a já jsme jedno,*
> *Jsem malíř."*

Po první světové válce, v níž Klee jako voják maskoval letadla, vytvořil spolu s Kandinským, Javlenským a dalšími skupinu "Modrá čtyřka" a 1924 společně vystavovali v USA. Od dvacátých let vyučoval na Bauhausu v Dessau a od roku 1931 na akademii v Düsseldorfu. Roku 1933 byl nacisty označen za zvrhlého umělce, jeho obrazy se nesměly vystavovat a Klee musel uprchnout do Švýcarska.
Jeho obrazy, kresby a grafiky jsou dnes ozdobou velkých galerií a v Bernu je Muzeum Paula Klee.

In den Häusern
v. St. Germain, 1914

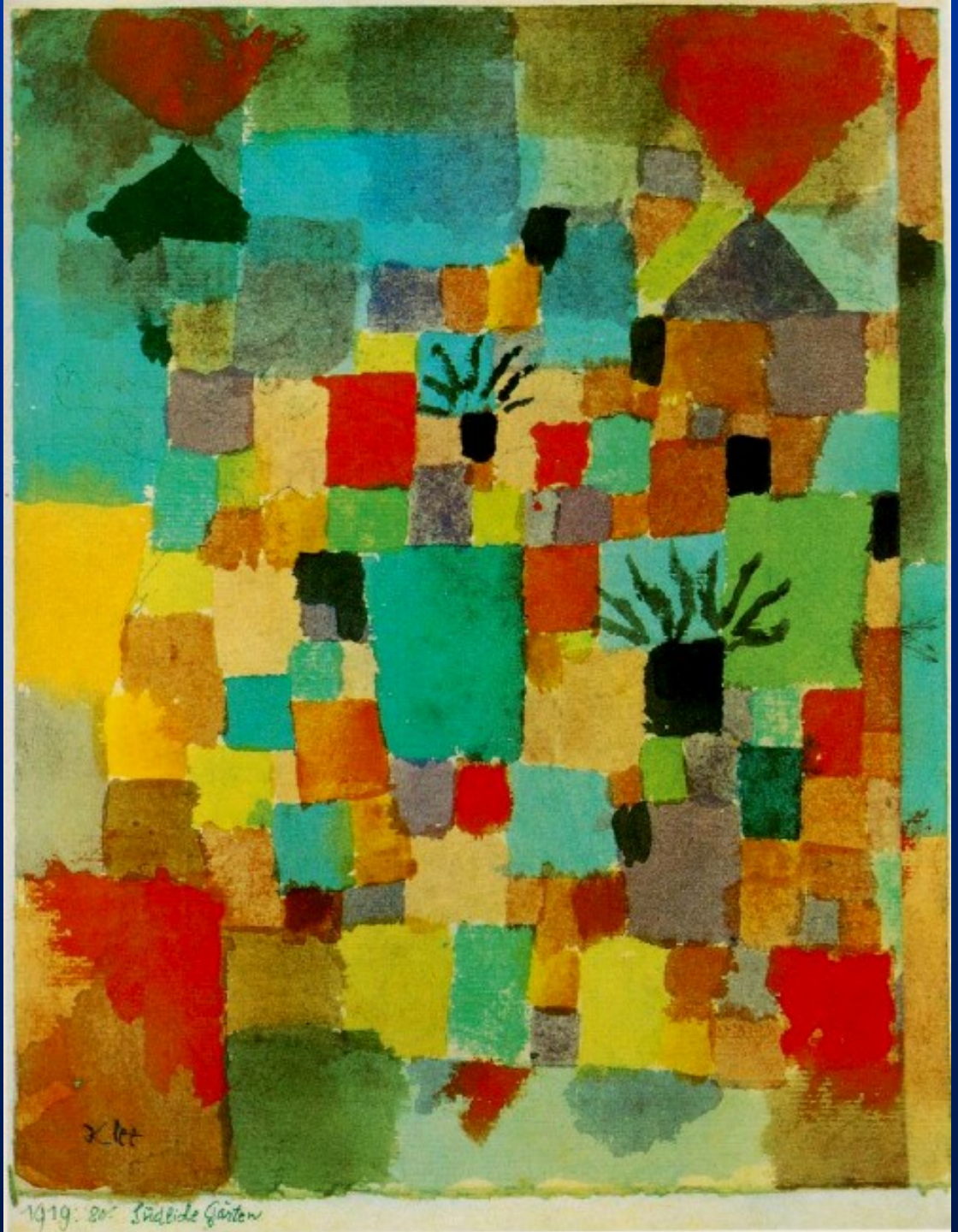

Southern (Tunisian) Gardens, 1919, by Paul Klee

Runner at the Goal, 1921.

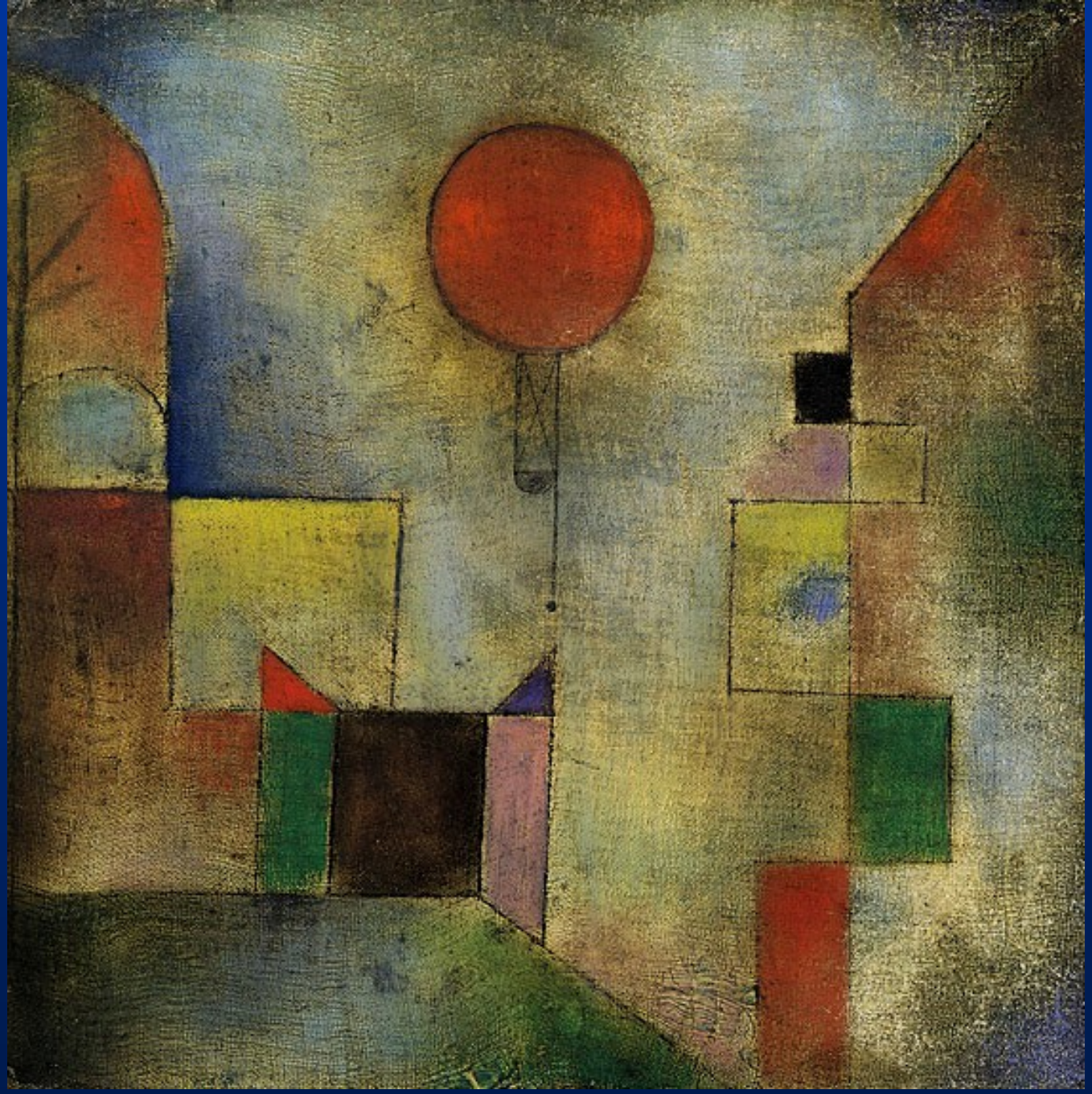

Red Balloon
1922

Zlatá ryba
1925

Hlava muže

Slunce a hrad

Legend of the Nile
1937

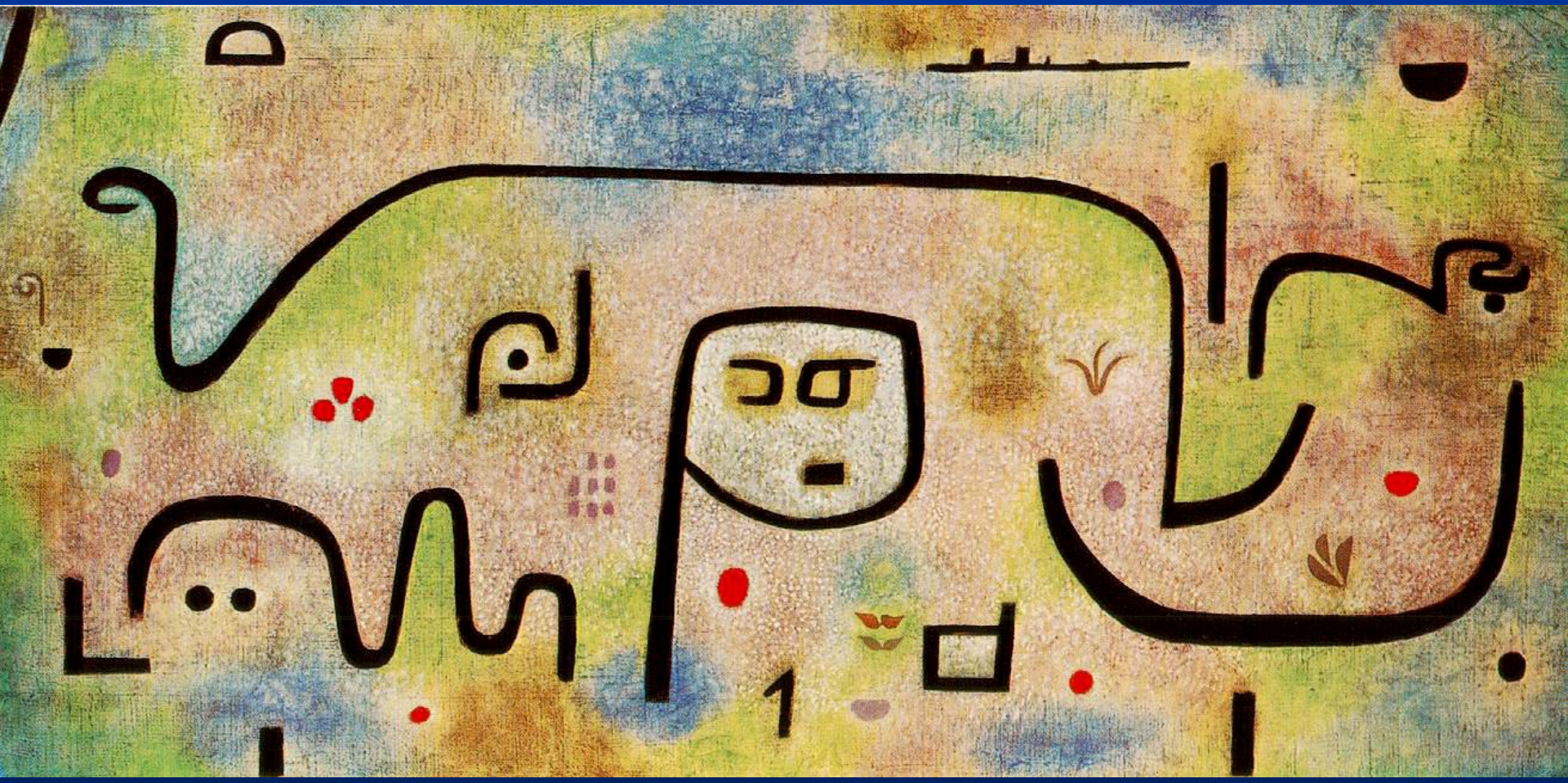

Insula dulcamara

Egon Schiele 1890 - 1918

Rakouský malíř, žák vídeňské malířské akademie (1906-9). 1907 se seznámil s G. Klimtem a jeho prostřednictvím se secesním uměním. 1909 založil s třemi rakouskými malíři "NeukunstGruppe" (Klimt, Schiele, Kokoschka), 1911 maloval v Českém Krumlově, odkud pocházela jeho matka.
1912 byl potrestán čtyřiadvacetidenním vězením, protože jeho akty byly odsouzeny jako pornografie. Spíše kresebný projev. Erotizující náměty, ale znepokojivé.
Zemřel několik dní po skončení první světové války na španělskou chřipku.

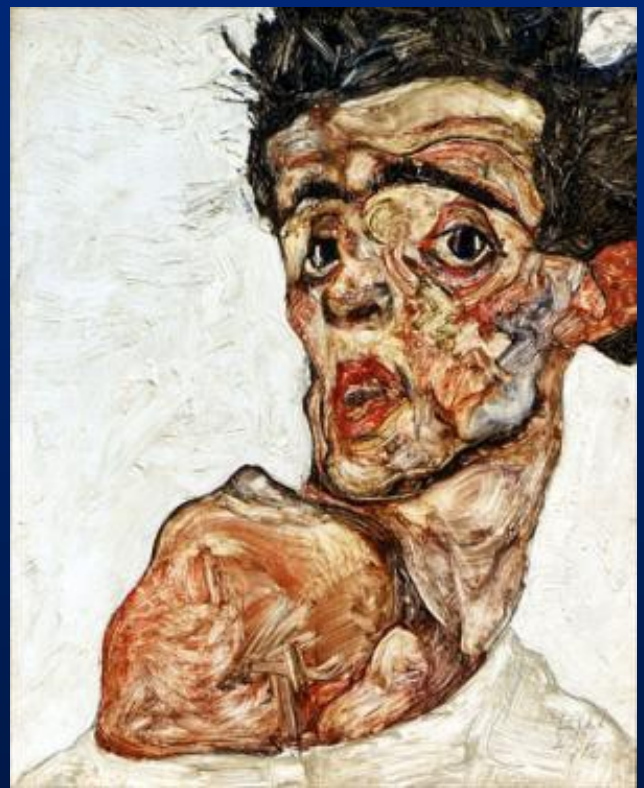

Egon Schiele, Self-portrait, 1912

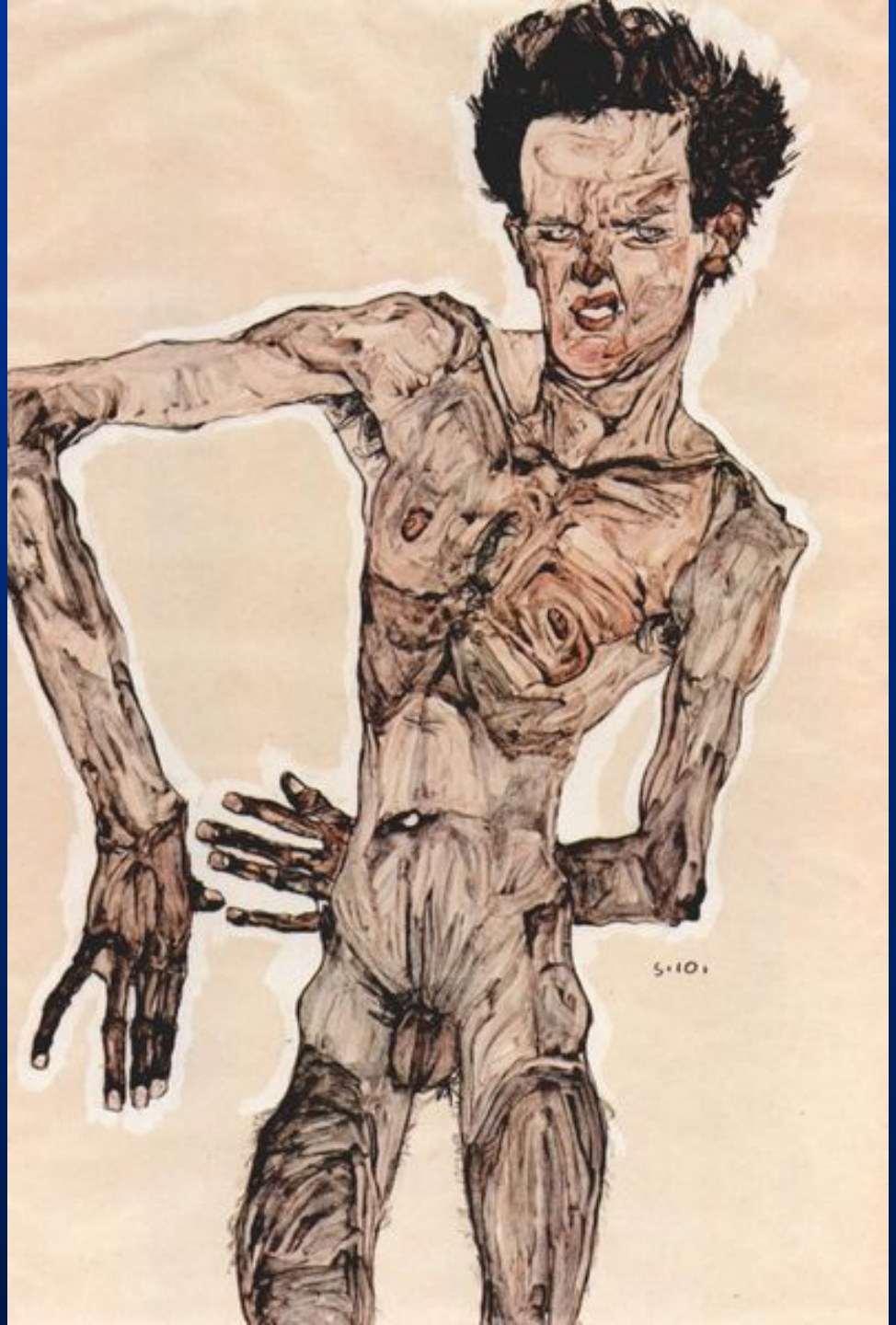

Autoportét, akt, z roku 1910

Od roku 1909 se Schiele čím dál víc odpoutával od Klimtovy elegantní linie a vytvořil kreslířský styl, který dokonce i jeho velký vzor Klimt ochotně uznal za mistrovský.
Klimtovy kresby, i když zachycují určitou okamžitou pózu nebo polohu, vykazují víceméně uzavřený obrys, měkká, plynoucí kontura vymezuje tělo jako celek a budí jen zřídkakdy dojem prchavosti. Schieleho kreslířská linie se naopak zdá křehká a stažená, je často útržkovitá, málokdy rovná nebo dokonce kulatá, je přerušovaná, slábne či sílí v závislosti na důrazu kladeném na různé detaily,
že i vel
Schiele
Předev
normál
prostor
zaujíma
pravým
zcela s
nichž s
deform
vynáší
vznikaj
nebo *C*

Prorok (dvojitý autoportrét) z roku 1911

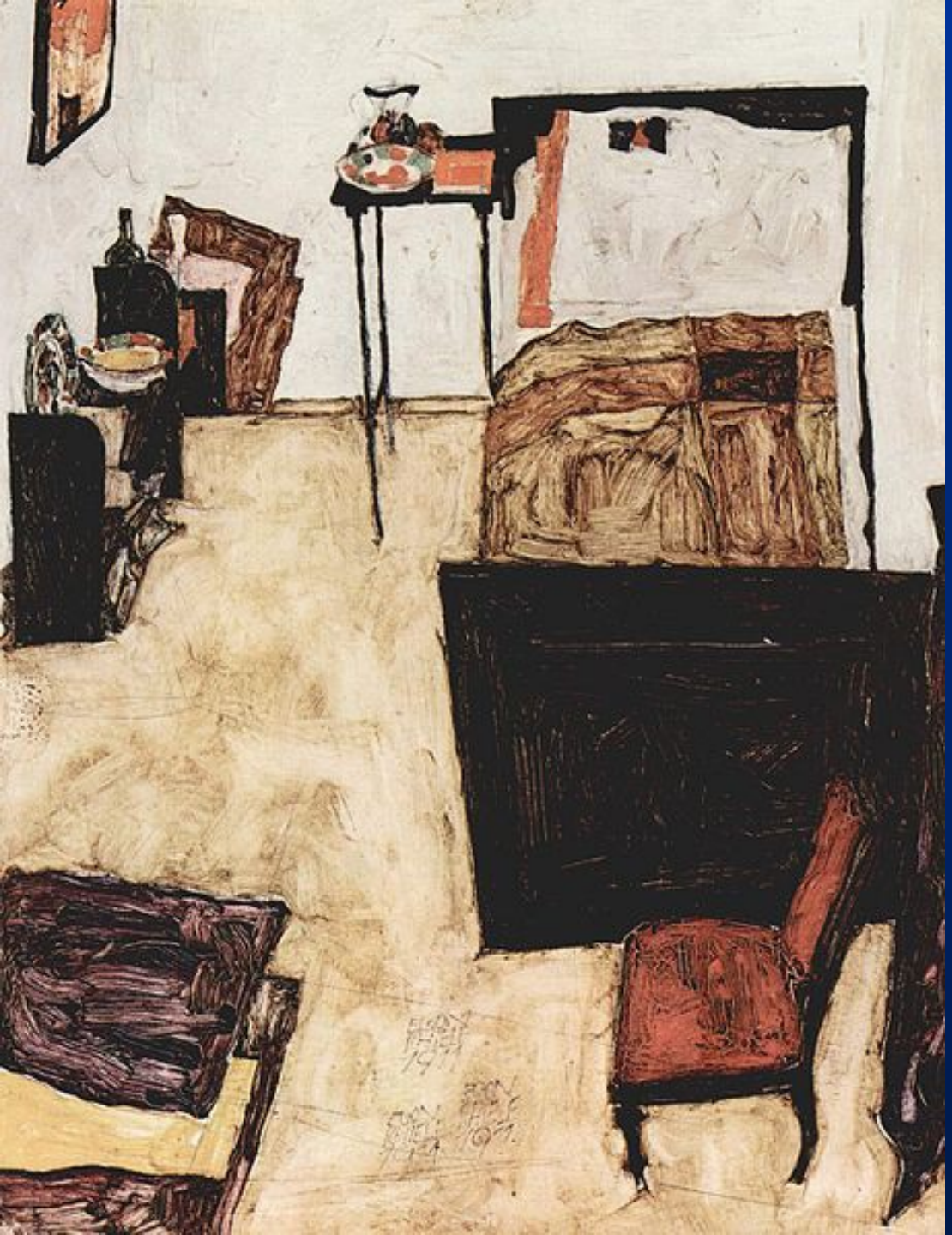

Můj obývací pokoj (1911)

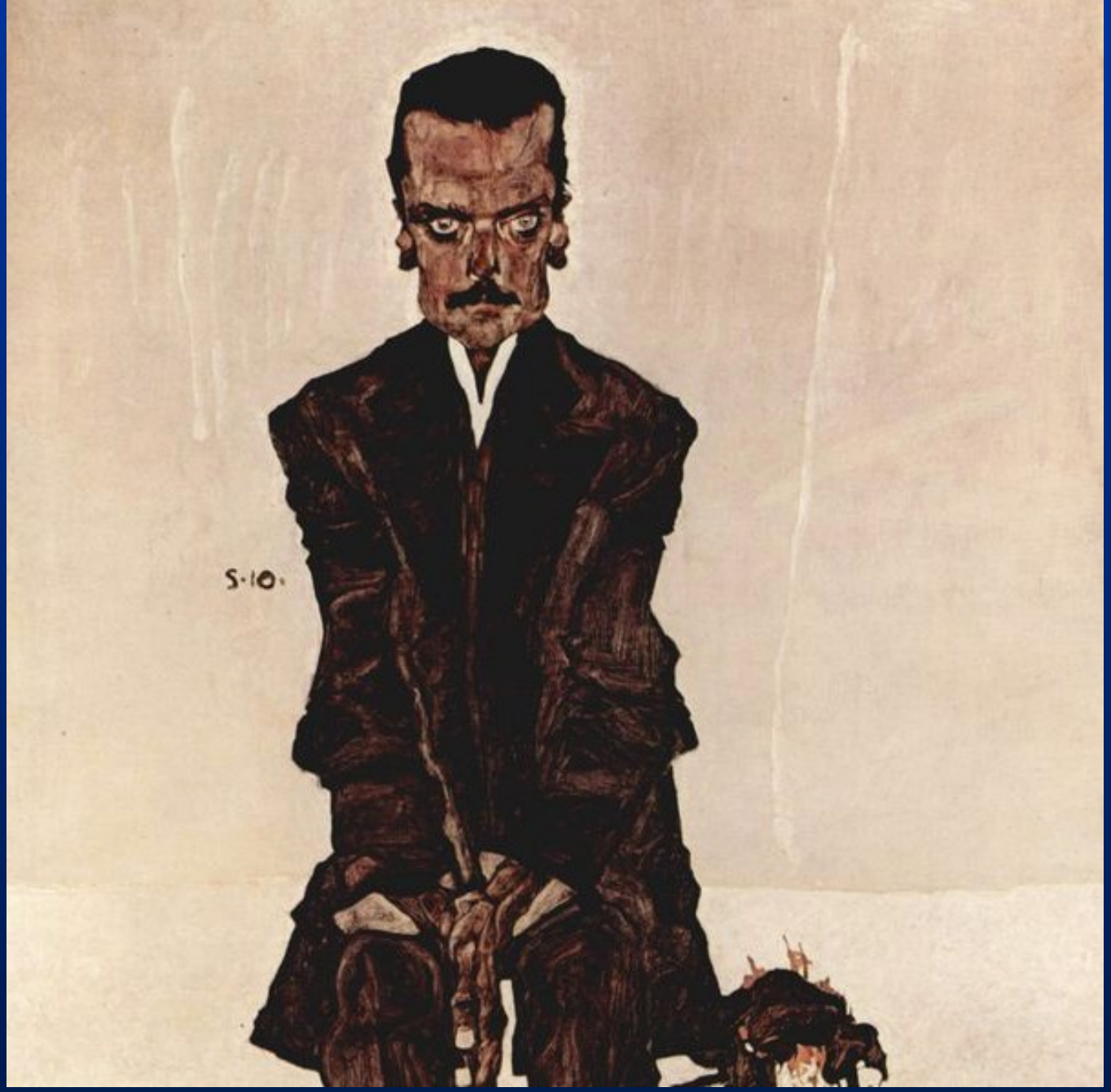

Portrait of
Eduard Kosmack
(1910)

Stojící mužský akt s červenou bederní košilí
(1911)

Sitzender weiblicher Akt, 1914

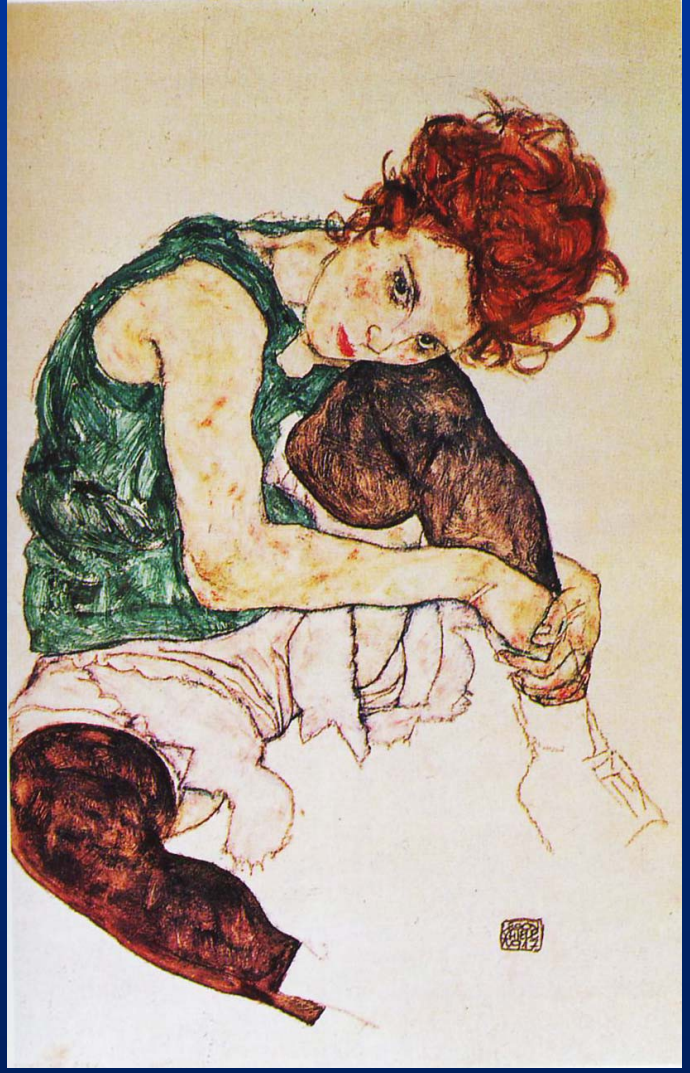

Seated Woman With Bent Knee, 1917

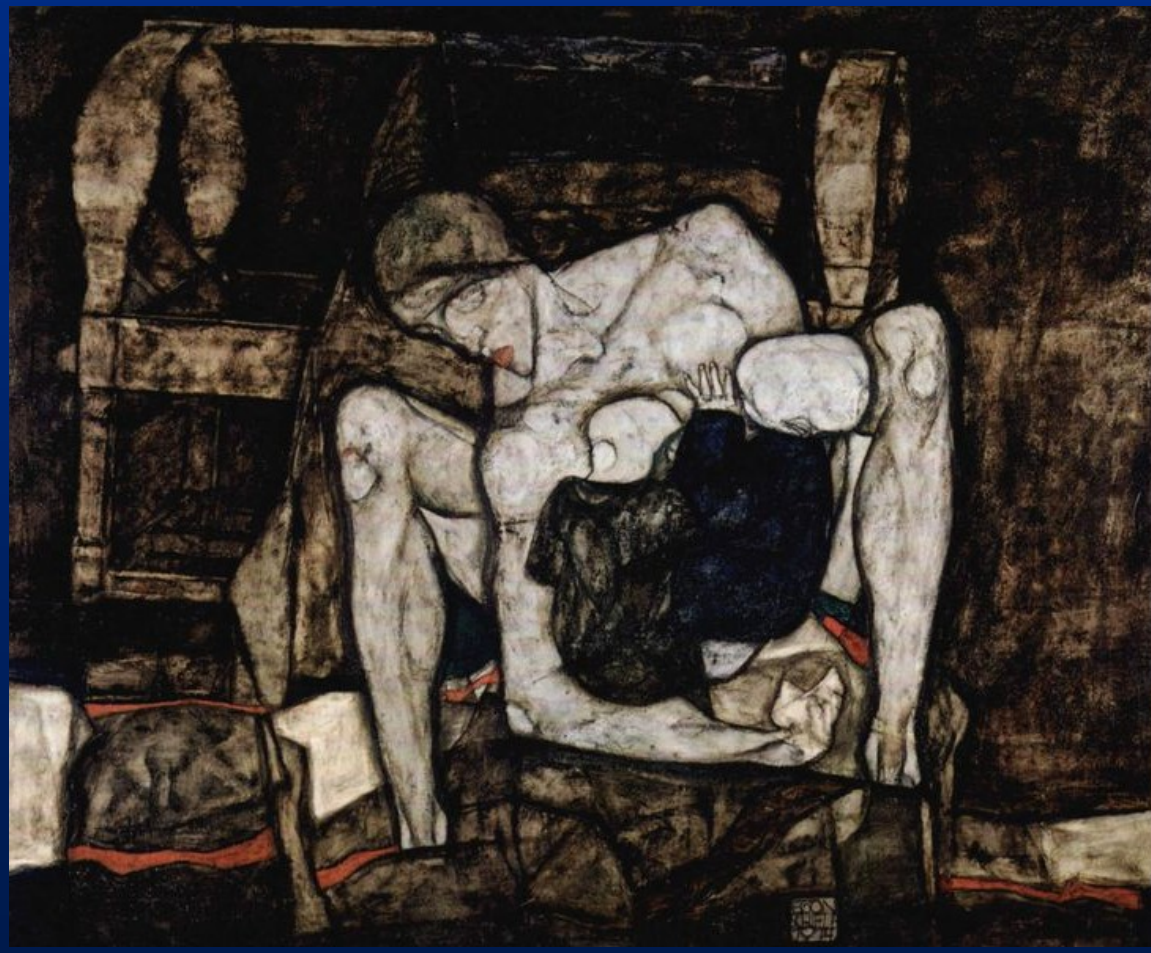

The Mother, 1914

Egon Schiele (1890-1918), Dvě dívky, 1915.

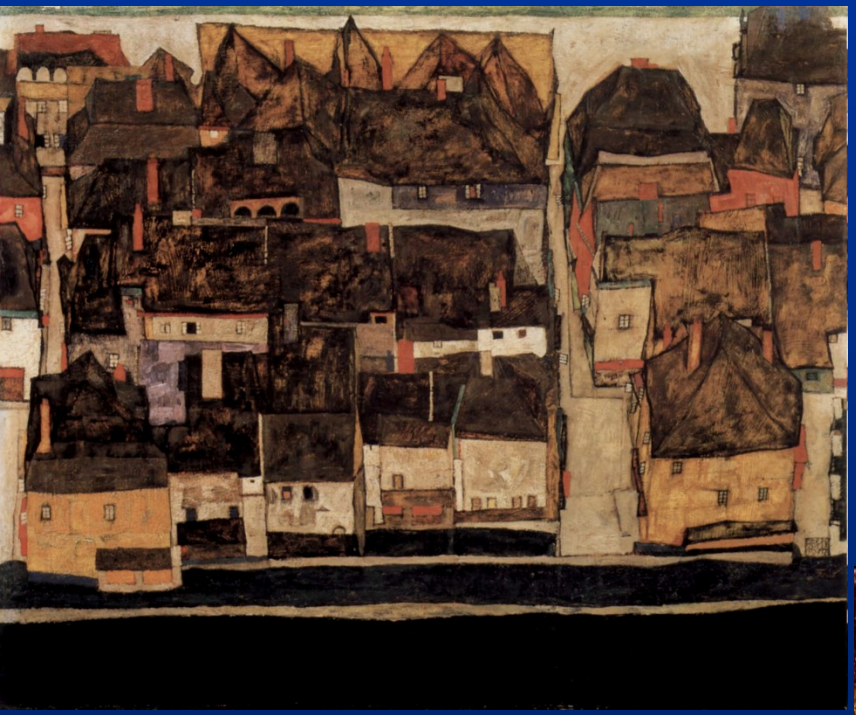

Český Krumlov, 1912 - 13

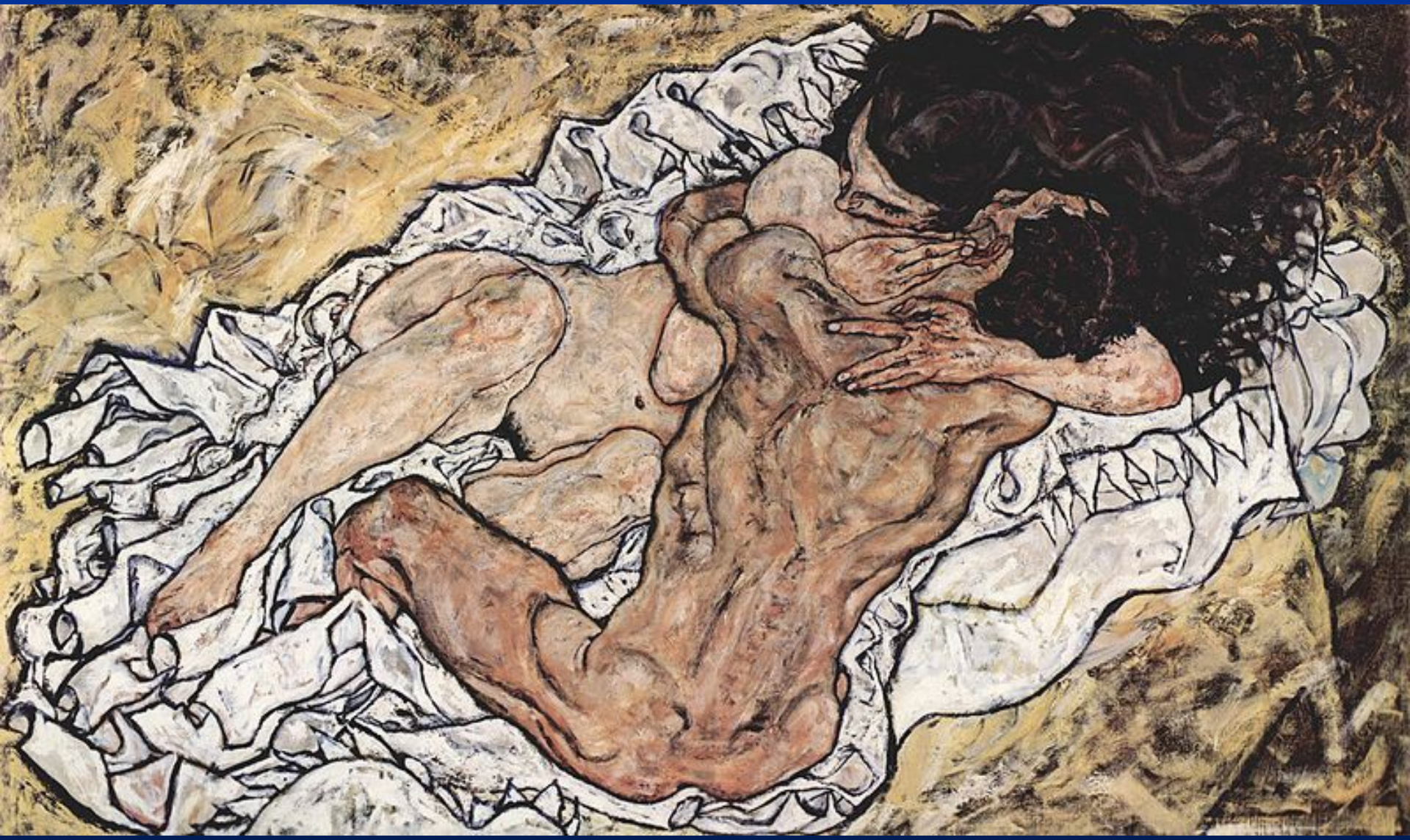

Objetí (1917)

Matka
s dvěma dětmi III.
(1917)

Oskar Kokoschka

1886 Pöchlarn v Rakousku - 1980 ve Švýcarsku)
- **rakouský malíř, spisovatel a dramatik** - patřil do Rakouské skupiny Neukunst gruppe (stejně jako Schiele) oproti němu výrazně malířský projev založený na barvě.

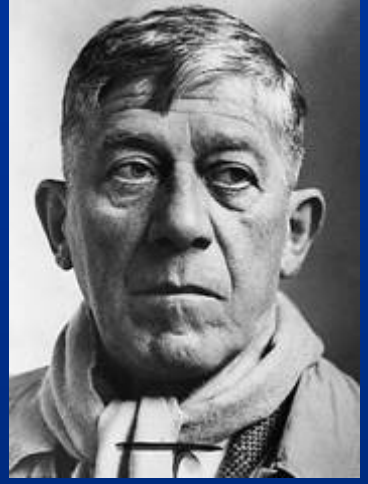

Florence by
Oskar Kokoschka
1948

Kokoschkovu ranou tvorbu zprvu ovlivnila vídeňská secese, od které se však odlišoval větší expresívností podání a barevností, také jeho malířská technika byla uvolněnější (*Zátiší s mrtvým skopcem*, 1909; *Podobizna Herwartha Waldena*, 1910*; Podobizna Augusta Forela*, 1910).

Oskar Kokoshka
Herwarth Walden 1910

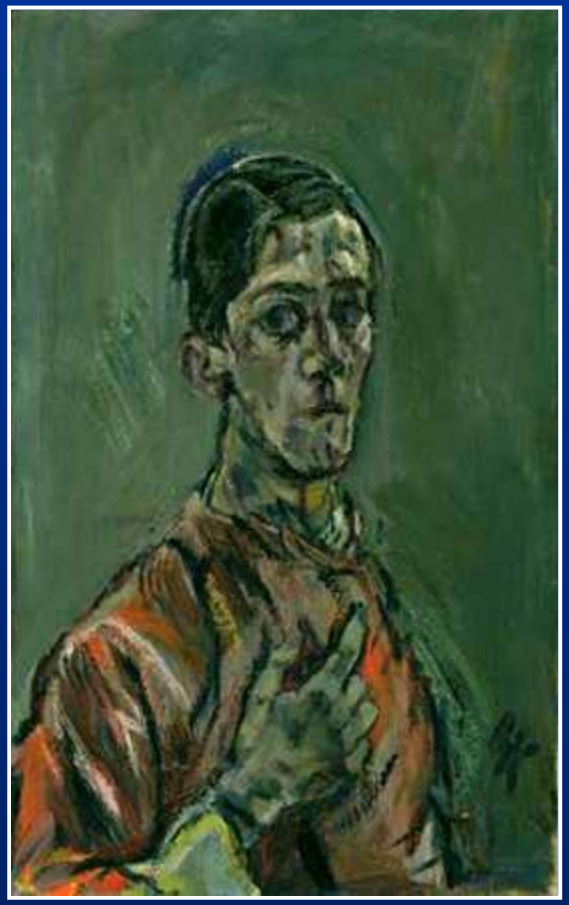

Self-Portrait. 1913

Bludný rytíř, 1915

Self-Portrait with Life-Size Doll Made in the Likeness of Alma Mahler 1922

Bouře (Nevěsta větru)

'Bride of the Wind', oil on canvas painting by Oskar Kokoschka, a self-portrait expressing his unrequited love for Alma Mahler (widow of composer Gustav Mahler), 1913

Roku 1904 Kokoschku přijali na Školu uměleckých řemesel ve Vídni, odkud však byl vyloučen roku 1908, po vyloučení především portrétoval, jeho podobizny vzbudily pozornost a širší uznání. Roku 1910 odcestoval do Berlína, kde spolupracoval s expresionistickým časopisem *Der Sturm*, v jehož galerii také poprvé samostatně vystavoval. Stýkal se zde s předními německými expresionisty, k nimž se sám přiřadil. Poznání berlínského expresionismu přivodilo osobité přejmutí výtvarného principu tohoto stylu (*Autoportrét*, 1913; *Vystěhovalci*, 1917).
Za války byl vážně zraněn na hlavě, po delším léčení byl roku 1919 jmenován profesorem drážďanské akademie, zde zůstal do roku 1924.

Dresde Bridges of the elbe with Figure seen from the Back 1923

Dresden Neustadt II

Oskar Kokoshka
Der Prager Hafen
1936

Pak žil v Paříži, od roku 1931 ve Vídni, odkud odešel do Prahy (1934), kde setrval až do rozpadu republiky. Věnoval se více krajinomalbě, u nás jsou známé především jeho pražské obrazy (například *Pohled na Karlův most v Praze*, 1934, *Pohled na vltavský přístav v Praze*, 1936); krajině se věnoval i během anglického pobytu (*Polperro v Cornwallu*, 1939).

Polperro v Cornwallu, 1939

Oskar Kokoshka
karlův most
1934

Oskar Kokoshka Prague, Nostalgia1938

Před nacisty uprchl do Anglie a posléze zde získal občanství. Jeho dílo bylo v hitlerovském Německu zařazeno mezi *"entartete Kunst"* (zvrhlé umění) a konfiskováno. Kokoschka odpověděl svérázným způsobem, provokativní malbou *Autoportrét zvrhlého umělce (*1937).
Od 50. let vytvářel také monumentální kompozice (*Spolkový prezident Theodor Heuss*, 1950).
V letech 1953-63 vedl v rakouském Salzburgu letní školu, tzv. Školu vidění.

Self Portrait of a Degenerate Artist 1937

Max Beckmann

1884 - 1950

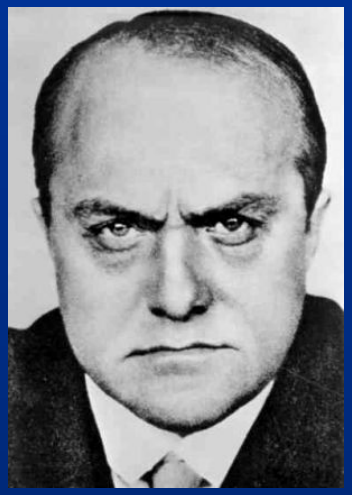

Německý malíř a grafik. Jeden z nejvýraznějších německých expresionistů, zastánce literárního stylu. Od roku 1947 žil v USA.
V tvorbě před 1. světové válkou se zaměřil na téma katastrofy (Zemětřesení v Messině, Zánik Titaniku).
Po 1. světové válce se zařadil k německému sociálně kritickému malířství (reakce na 1. sv. válku - deziluze, kritika společnosti)).
Vytvořil cykly litografií Peklo, Noc ve městě a leptů Tváře a Trh.
Ve 20. letech vytvořil vlastní charakteristický malířský styl, konturování světlých barev černou linií. Náměty čerpal z prostředí barů, kabaretů a cirkusů. Poté, co jeho dílo označili nacisté za zvrhlé umění, namaloval svůj první triptych Odjezd, symbolizující jeho odchod do holandského exilu. V pozdější tvorbě se stále více obracel k mytologii. Vytvořil sérii autoportrétů.

The Night
1920

Zánik Titaniku, 1912 - 13

The Night
1918-19

Die Synagoge in Frankfurt am Main, 1919

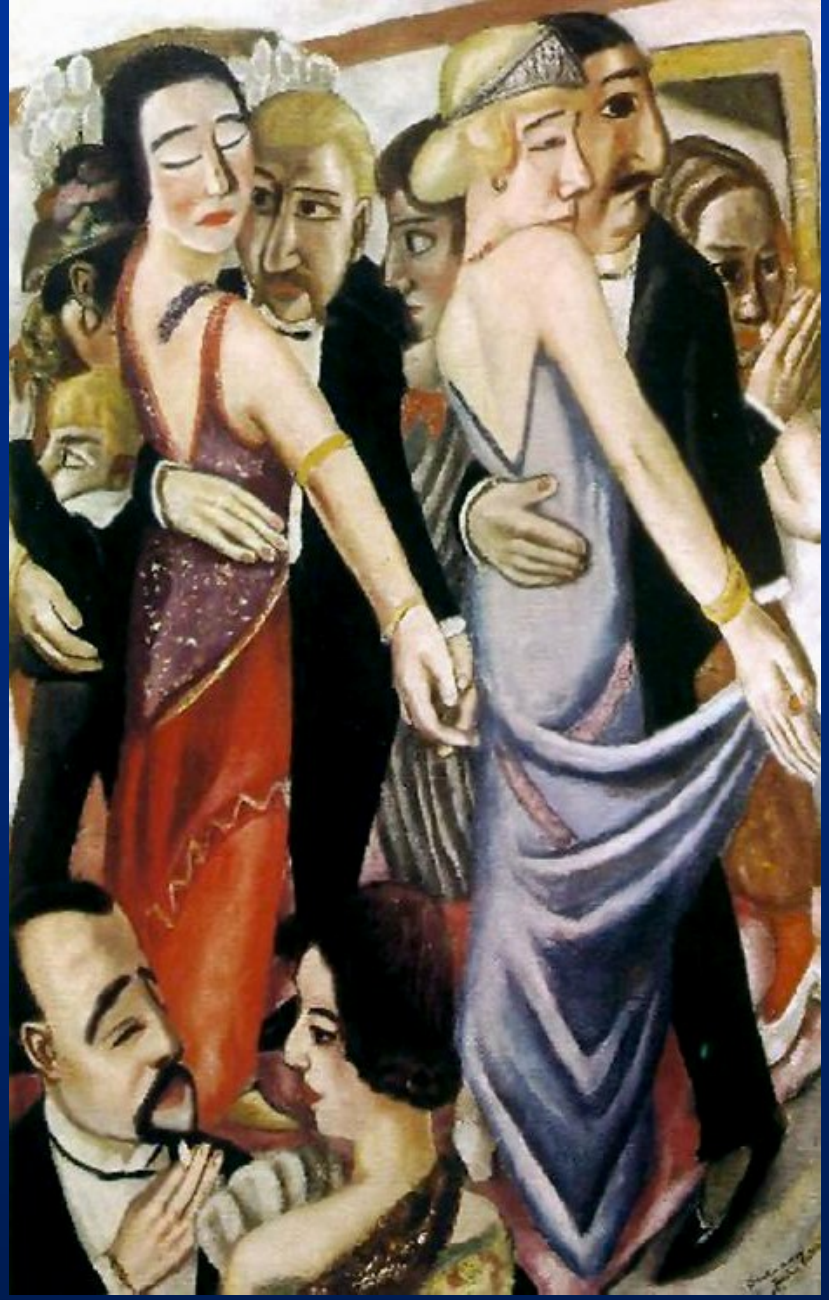

Dancing (1923)

Self-Portrait in Tuxedo (1927)

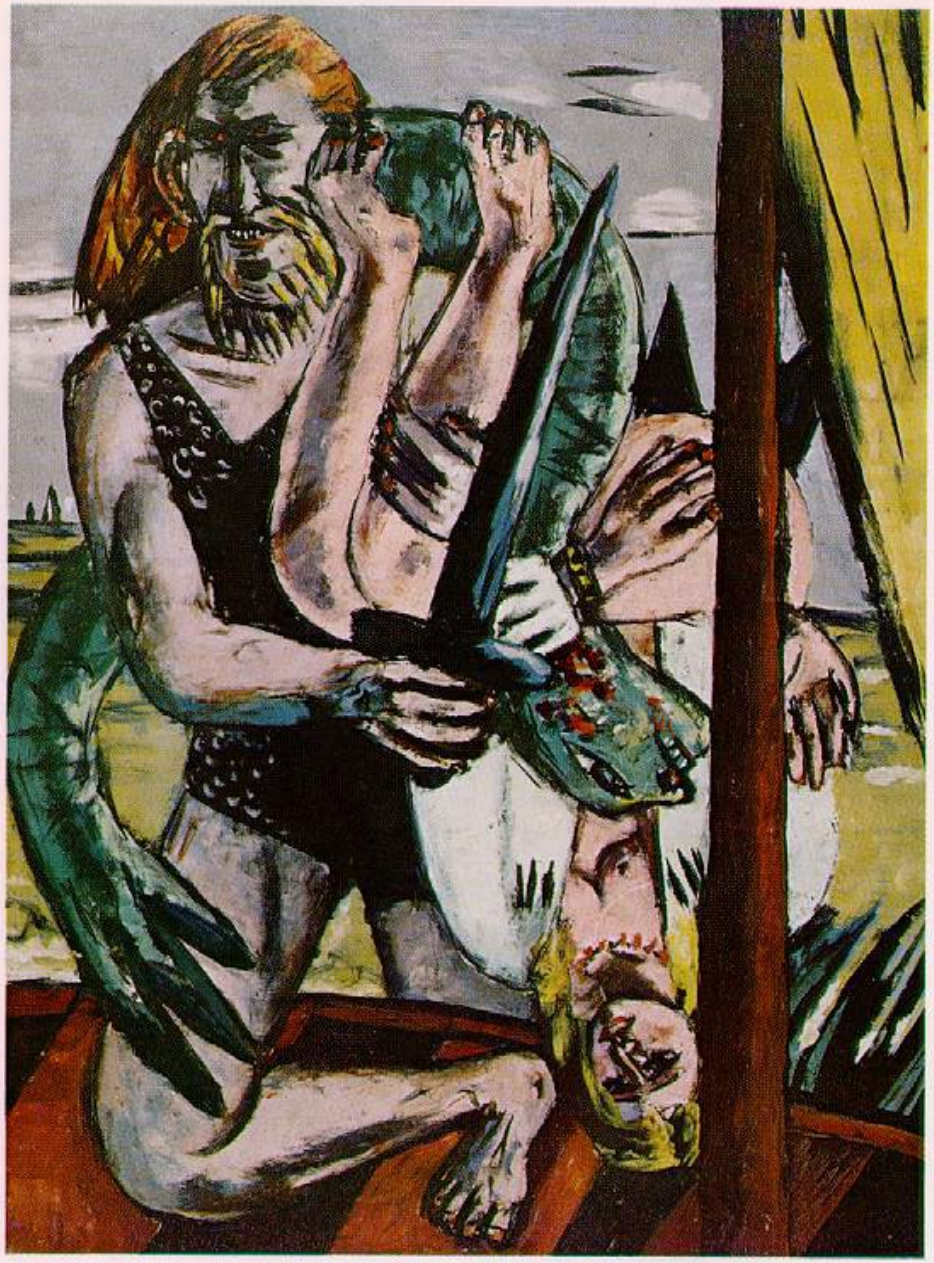

Paris Society (1931)

Still Life With Three Skulls (1945)

Laboratory (1946)

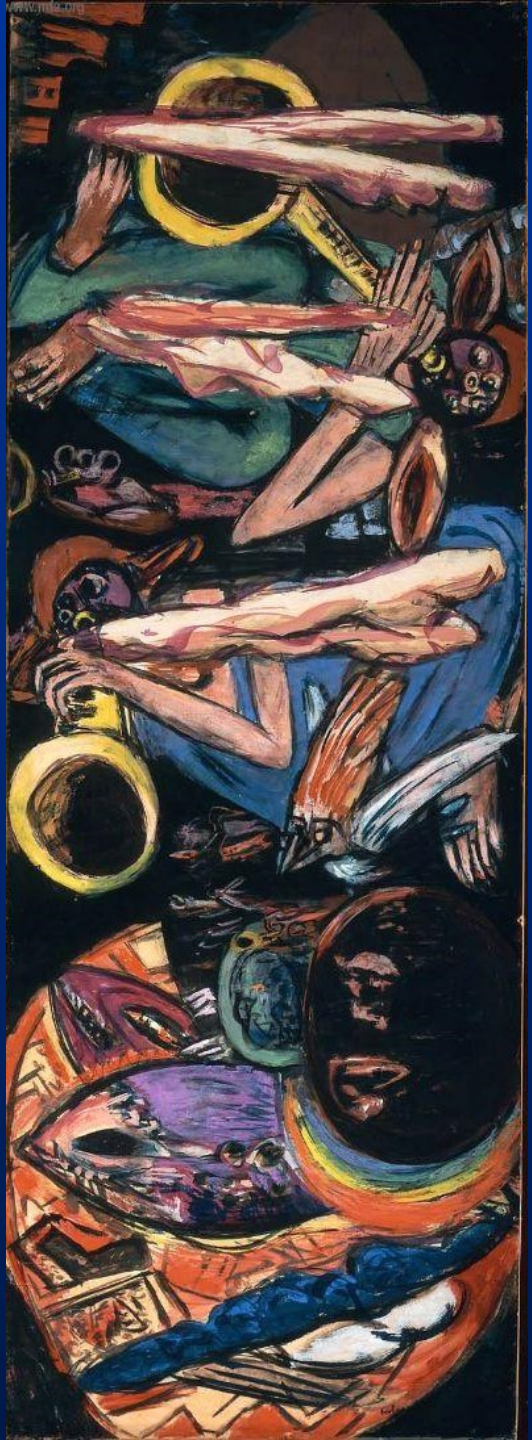

The Tempest
(1949)

King Saul (1947)

Nová věcnost

Die Neue Sachlichkeit 1918-1933
Směr vznikající na jako odpověď na první světovou válku. Je charakterizován realističností kombinovanou
s cynismem a sociální kritikou.

Autoři: **Otto Dix**
George Grosz
Christian Schad

Otto Dix, Salon I, 1921

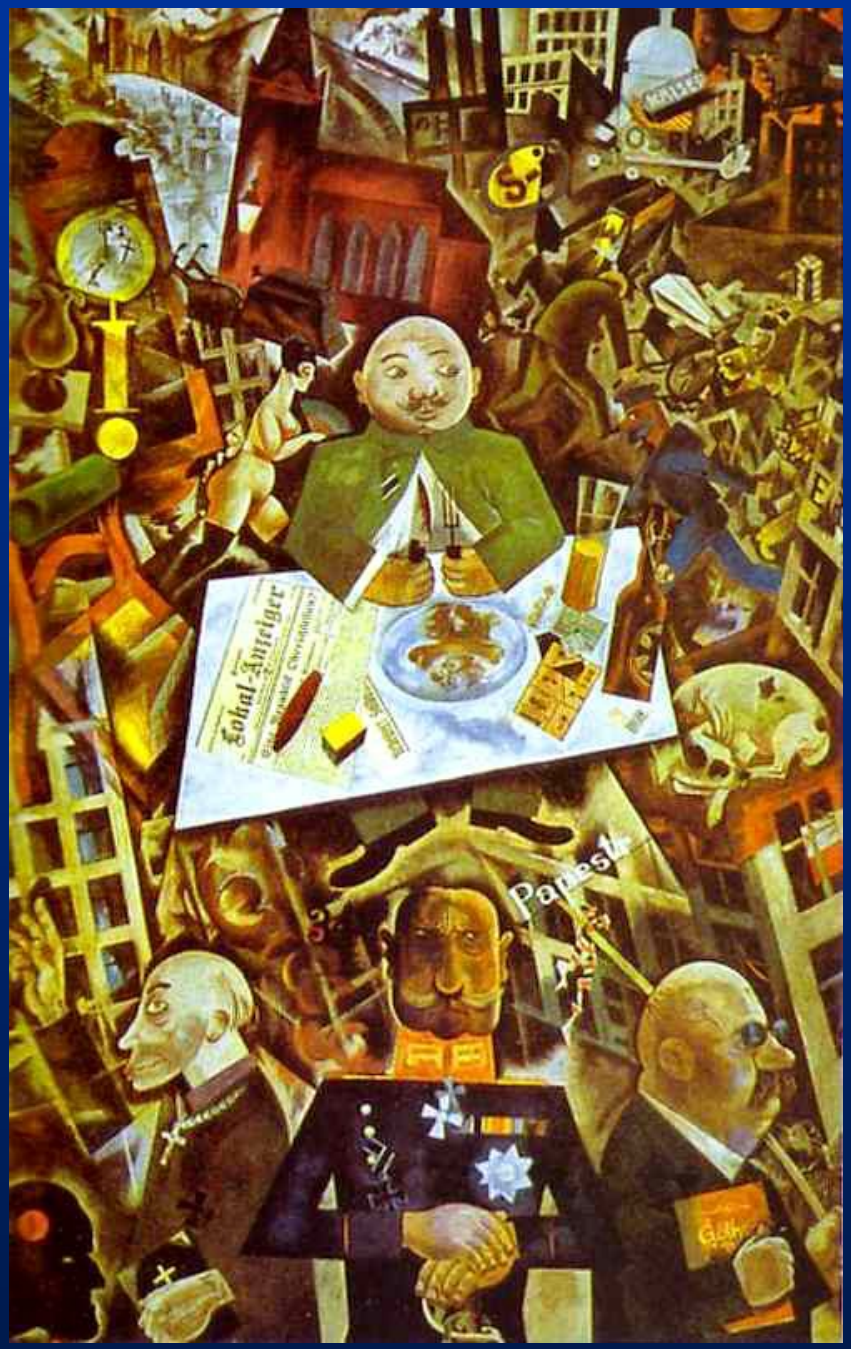

George Grosz Germany, A Winter's Tale,1918

Otto Dix

1891 – 1969

was a German painter and printmaker. Noted for his ruthless and harshly realistic depictions of Weimar society and of the brutality of war, he, along with George Grosz, is widely considered one of the most important artists of the *Neue Sachlichkeit*.

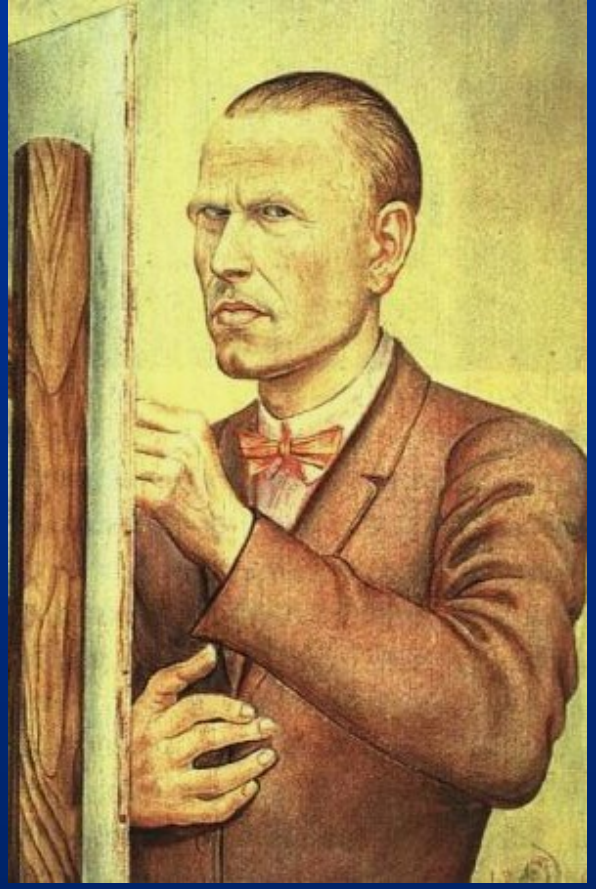

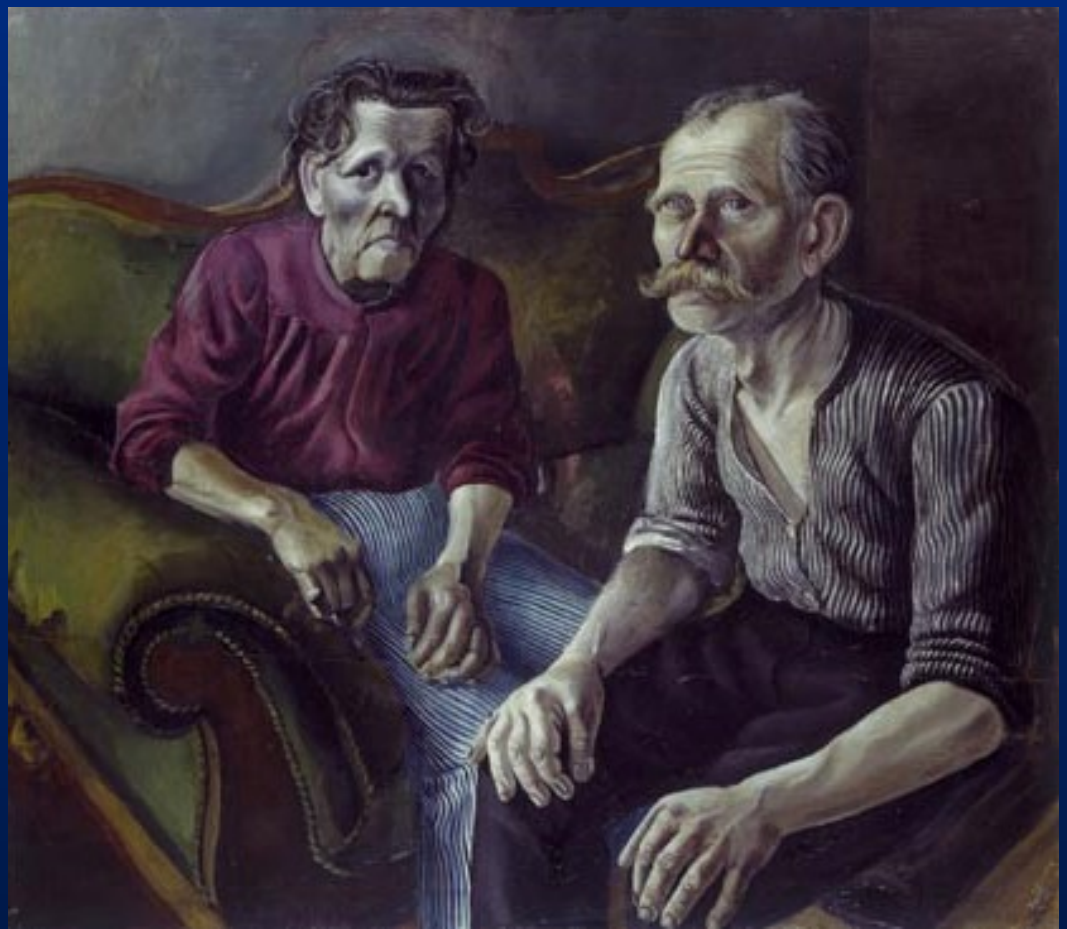

Portrait of Parents (1921)

Otto Dix

Otto Dix, Salon I, 1921

Otto Dix

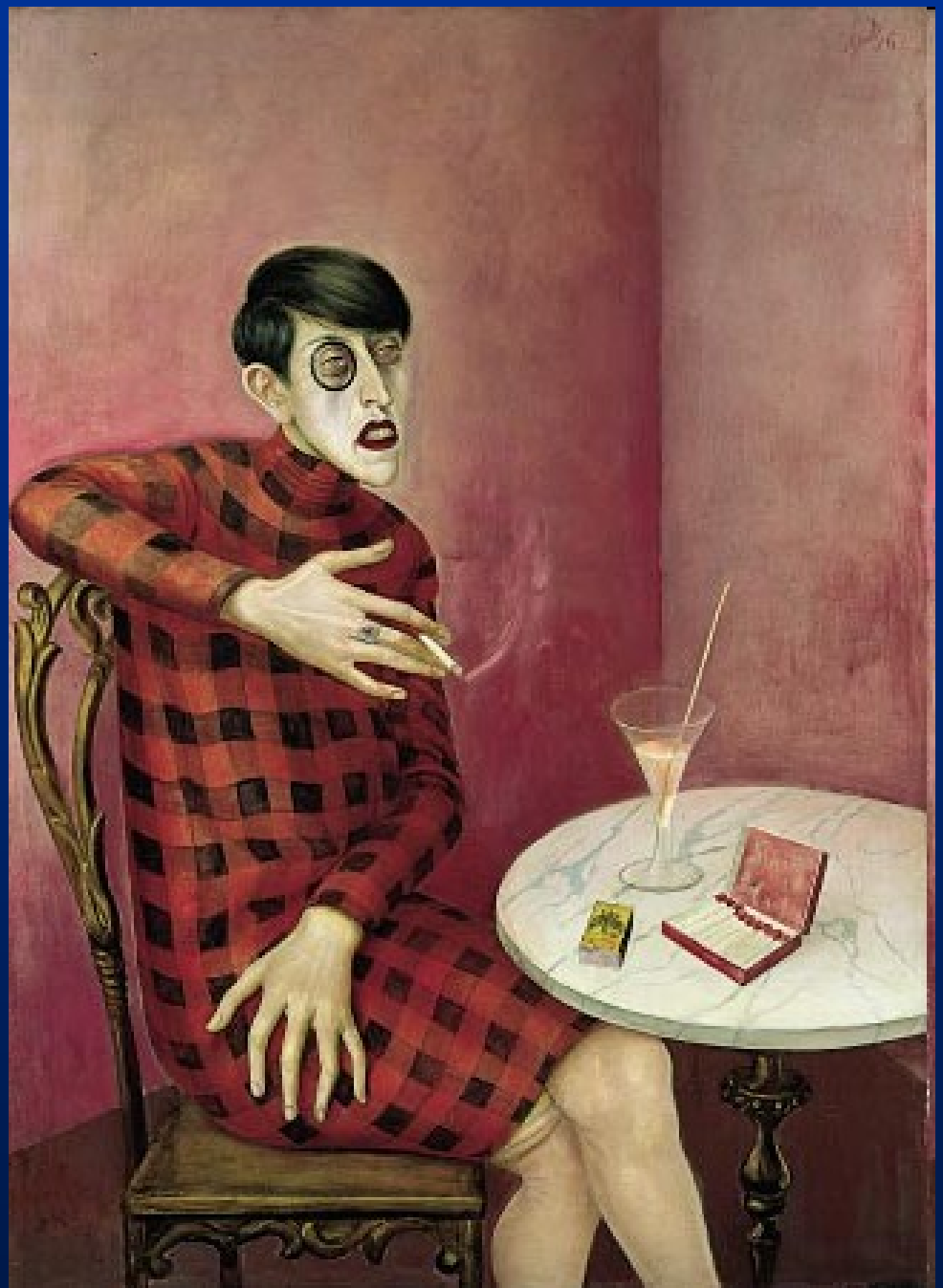

Otto Dix, Portrait of the Journalist
Sylvia von Harden, 1926

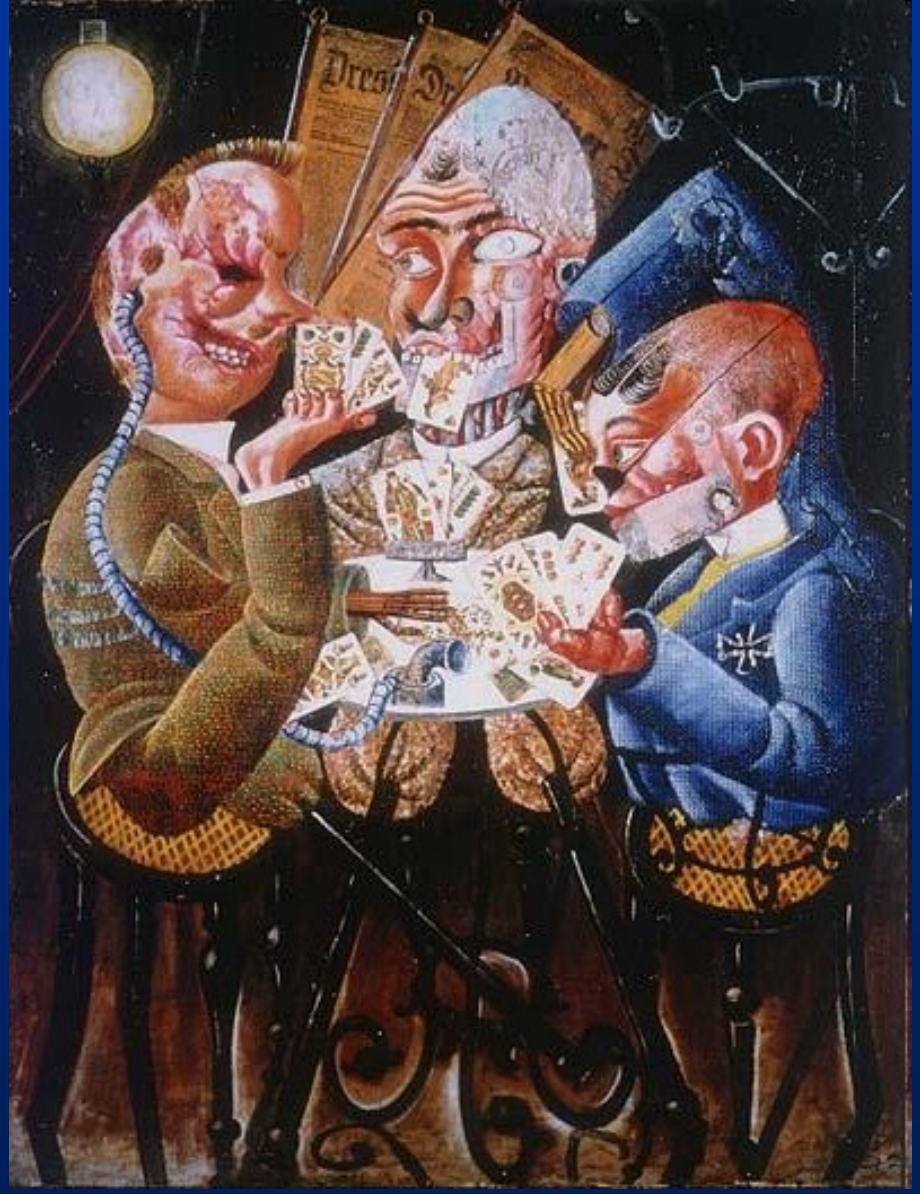

The Skat Players (1920)

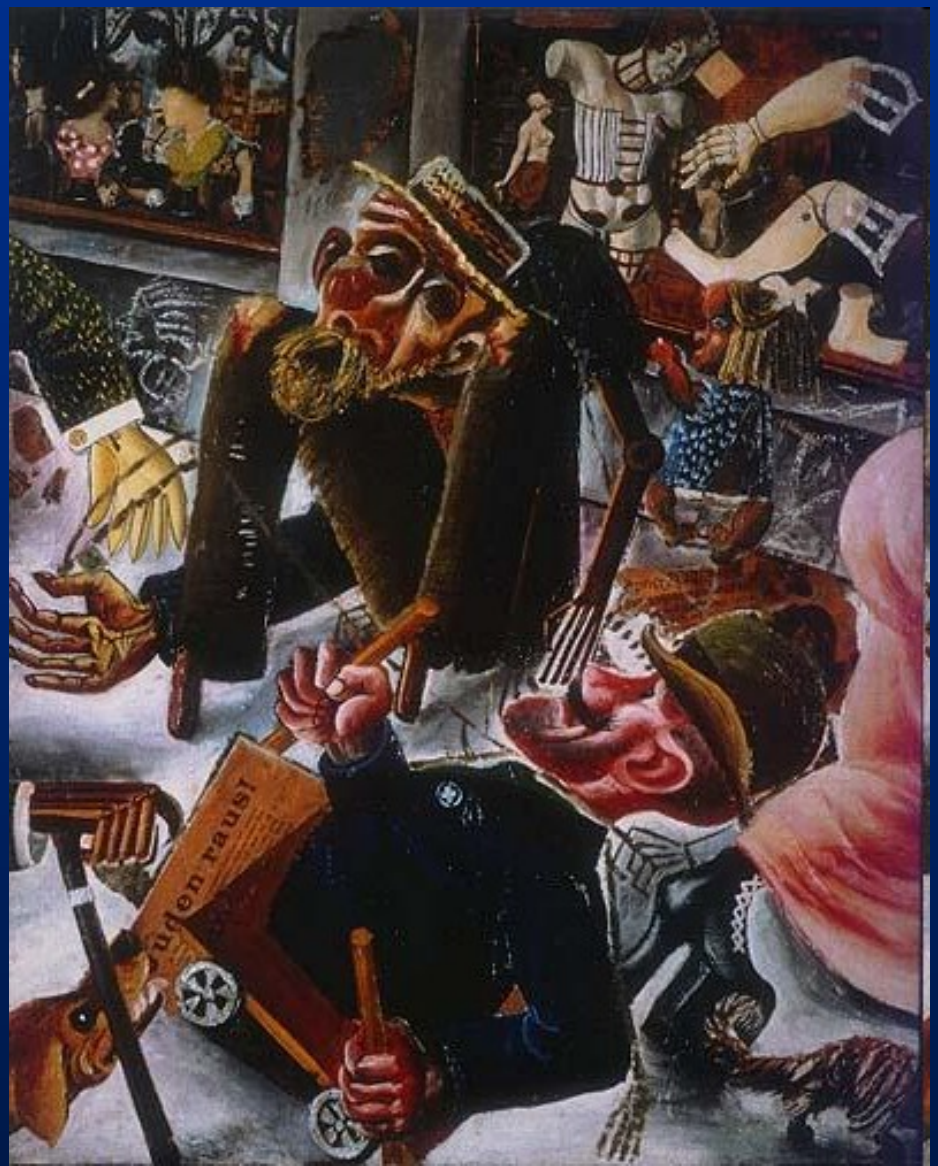

Prague Street (1920)

Dr. Hans Koch,
the Dermatologist and Urologist (1921)

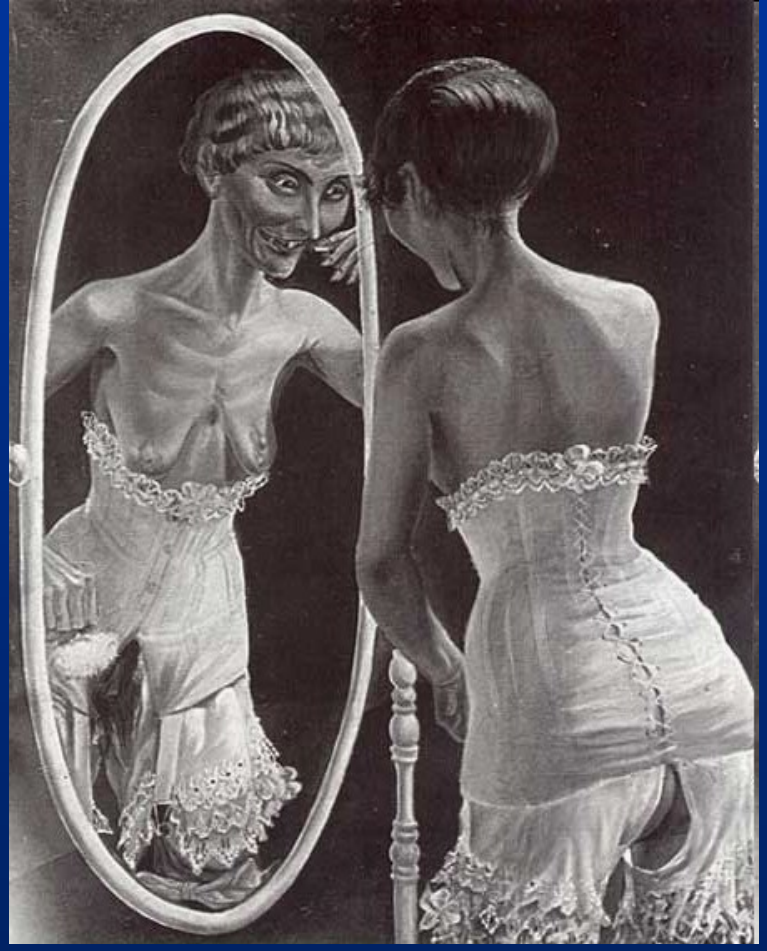

At the Mirror (1921)

Stormtroops Advancing Under Gas', etching and aquatint by Otto Dix, 1924

Otto Dix
War triptych

Metropolis (1928)

Nude Girl on a Fur (1932)

George Grosz

1893 – 1959

was a German artist known especially for his savagely caricatural drawings of Berlin life in the 1920s. He was a prominent member of the Berlin Dada and New Objectivity group during the Weimar Republic before he emigrated to the United States in 1932.

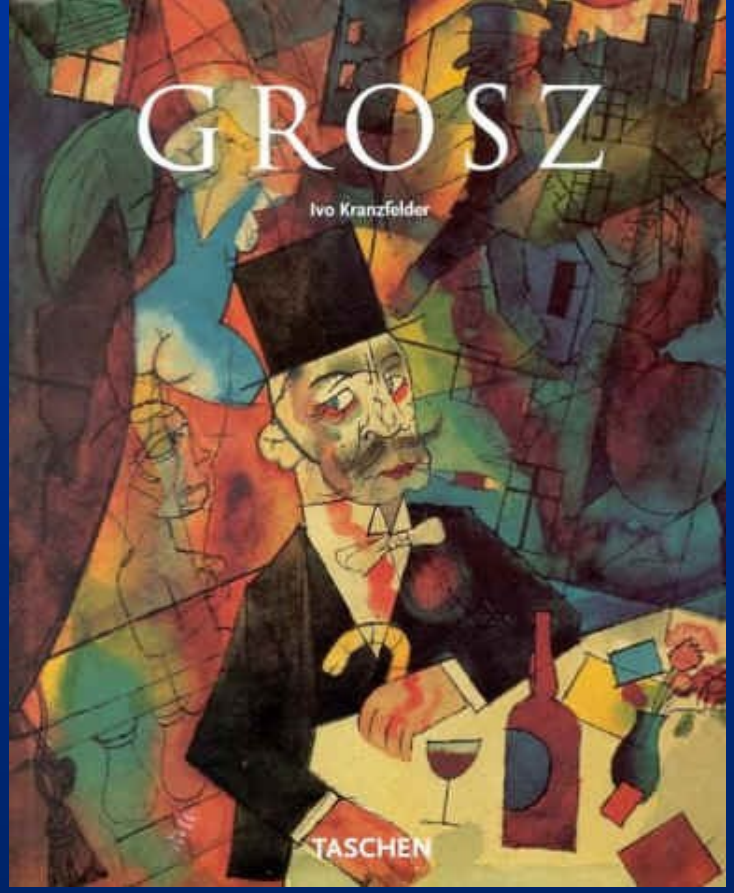

George Grosz Sebevražda, 1916

George Grosz
Republica Automatons 1920

Eclipse of the Sun 1926

The Pillars of Society 1926

Café

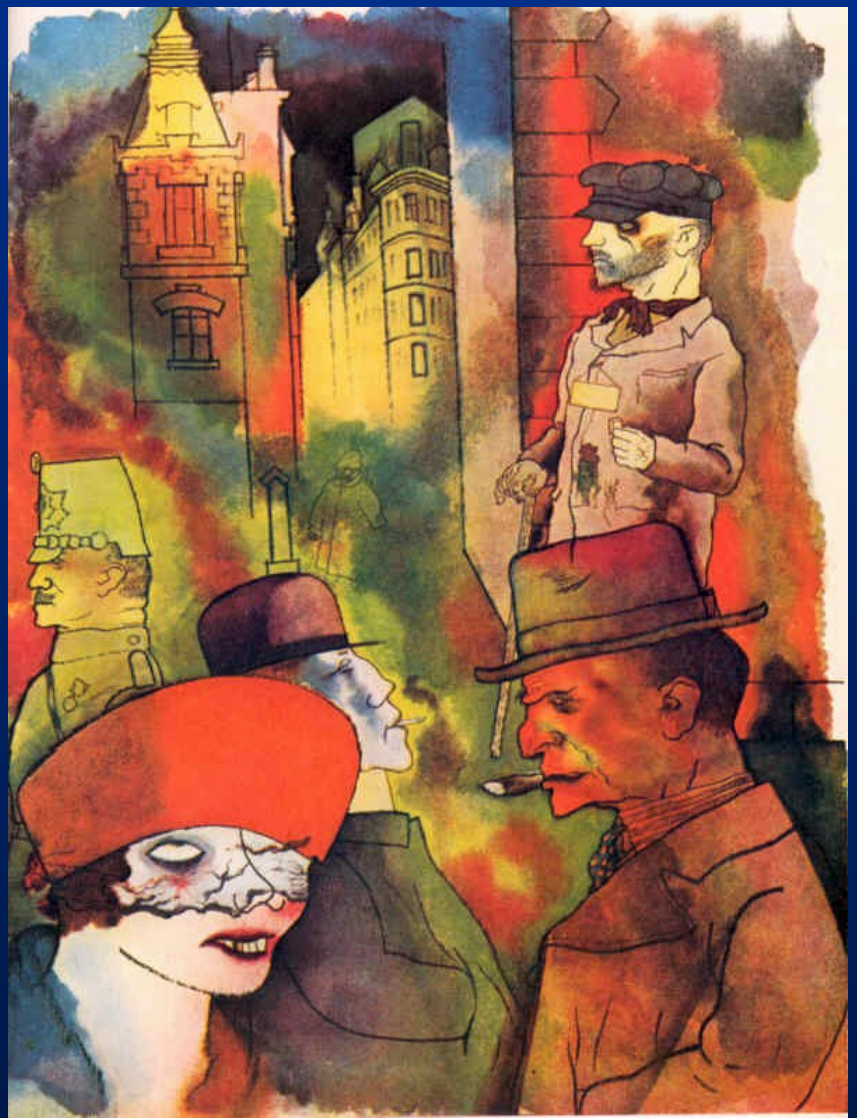

George Grosz: Dämmerung 1922

CAFÉ
ZIGA

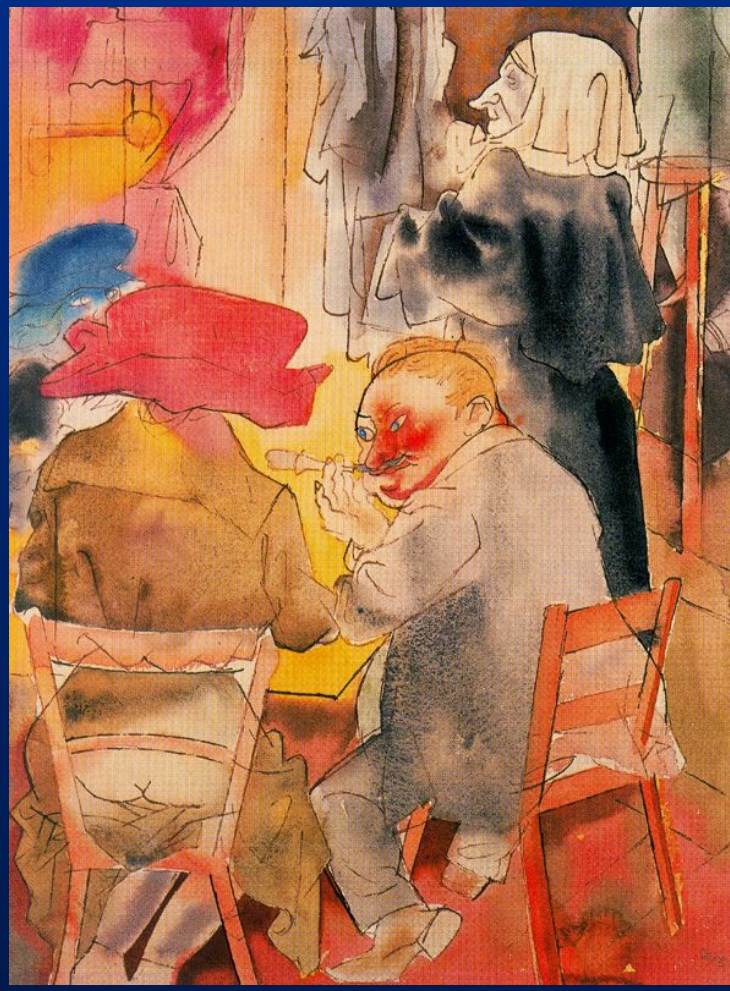

Zdroje:

Literatura:

- PIOJAN, José. ***Dějiny umění 9*****,** 2. vyd. Balios, Knižní klub 2000. 336 s. ISBN 80-242-0217-4
- BOIS, Yve-Alai, BUCHLOH Benjamin, FOSTER Hal, KRAUSSOVÁ Rosalind. ***Umění po roce 1900.*** Slovart 2007. 704 s. ISBN 978-80-7209-952-8
- Kol.: ***Umění 20. století - Malířství, skulptury a objekty, nová média, fotografie.*** 2. vyd. Slovart 2011. 838 s. ISBN 978-80-7391-572-8
- MICHELI, Mario de: ***Umělecké avantgardy dvacátého století*****.** Praha SNKLHU 1964. 378 s
- DEMPSEYOVÁ, Amy. ***Umělecké styly, školy a hnutí.*** 1. vyd. Slovart 2005. 304 s. ISBN 80-7209-731-8
- Kol.: ***České umění 1900-1990.*** 1. vyd. Praha : Galerie hl. města Prahy, 280 s. ISBN: 807-01-00575
- Kol.: ***Dějiny českého výtvarného umění IV / 1890-1938 (1+2)*****.** 1. vyd. Praha : Academia 2009. 872 s. ISBN 978-80-200-058

Elektronické zdroje:

- The Yorck Project: ***10.000 Meisterwerke der Malerei.*** DVD-ROM, 2002. ISBN 3936122202. Distributed by DIRECTMEDIA Publishing GmbH.
- KASAN, Jaroslav. ***Artopedia 2: galerie světového malířství*** [CD-ROM]. 2., aktualiz. vyd.. Hořovice: Terasoft, 2003.

Internetové zdroje:

- http://www.artchiv.info/GALERIE/UMELECKY_SMER/10006--Expresionismus.html
- http://cs.wikipedia.org/wiki/Expresionismus
- http://cs.wikipedia.org/wiki/Max_Beckmann
- http://cs.wikipedia.org/wiki/Otto_Dix
- http://cs.wikipedia.org/wiki/Edvard_Munch
- http://cs.wikipedia.org/wiki/Ernst_Ludwig_Kirchner
- http://www.bruecke-museum.de/englbleyl.htm
- http://www.bruecke-museum.de/englkirchner.htm
- http://www.artinfo.com/news/story/25242/german-artworks-soar-above-estimates/
- http://cs.wikipedia.org/wiki/Oskar_Kokoschka
- http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art_id=523
- http://www.thecityreview.com/kokosch.html
- http://www.jottings.ca/carol/kokoschka.html
- http://cs.wikipedia.org/wiki/August_Macke
- http://cs.wikipedia.org/wiki/Franz_Marc
- http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/8/8b/Franz_Marc_Blaues_Pferd_1911.jpg/451px-Franz_Marc_Blaues_Pferd_1911.jpg
- http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/fd/Franz_Marc-The_Yellow_Cow-1911.jpg
- http://www.wikipaintings.org/en/paintings-by-style/expressionism
- http://www.wikipaintings.org/en/edvard-munch/mode/all-paintings
- http://www.wikipaintings.org/en/wassily-kandinsky/mode/all-paintings
- http://www.wikipaintings.org/en/emil-nolde
- http://www.wikipaintings.org/en/paul-klee/mode/all-paintings
- http://www.wikipaintings.org/en/ernst-ludwig-kirchner/mode/all-paintings
- http://www.wikipaintings.org/en/franz-marc/mode/all-paintings
- http://www.wikipaintings.org/en/max-pechstein/mode/all-paintings
- http://www.wikipaintings.org/en/max-beckmann/mode/all-paintings
- http://www.wikipaintings.org/en/oskar-kokoschka/mode/all-paintings
- http://www.wikipaintings.org/en/otto-dix/mode/all-paintings